

HALIL DŽUBRAN

MIRISNI PLODOVI DUŠE

S arapskog preveo i pogovor napisao: Esad Duraković

Izdavač: Grafički zavod Hrvatske, 1987.

Robovanje

Ljudi robuju životu, i zbog toga robovanja dani su im prepuni poniženja i stradanja, a noći su im sve u krvi i suzama.

Evo, minu sedam tisuća godina od moga prvoga rođenja i do sada ne vidjeh ništa osim potčinjenih, pozatvaranih i okovanih robova.

Obiđoh Zemlju od istoka do zapada, spoznah i tamu i svjetlost života, gledah procesije naroda kako iz pećine hrle u palače, ali do sada ne vidjeh ništa drugo do šije povijene pod bremenom, ruke u lance vezane i koljena savinuta pred idolima.

Pratio sam čovjeka od Babilona do Pariza, od Ninive do New Yorka i vidjeh samo tragove njegovih okova na pijesku uz otiske stopala, čuh samo kako doline i šume odjekuju vapajima generacija i stoljeća.

Ulazio sam u dvorove, u hramove i bogomolje, stajao uz prijestolja, žrtvenike i govornice, ali vidjeh samo kako trudbenik robuje trgovcu, trgovac robuje vojniku, vojnik robuje guverneru, guverner robuje kralju, kralj robuje vjerskom poglavaru, vjerski poglavar robuje idolu, a idol je samo zemlja od

koje su ga sotone sazdale te ga postavile na brdo lubanja. Ulazio sam u kuće moćnih bogataša, u straćare nemoćnih jadnika, u sobe ukrašene slonovom kosti i komadima zlata, u skloništa ogrezla u očaj i zadah smrti, i vidjeh djecu kako se uz mlijeko zadajaju robovanjem, vidjeh mladiće kako uz alfabet usvajaju pokornost, djevojke kako se odijevaju u poslušnost i potčinjenost, i žene kako liježu na postelje pokornosti i podatnosti.

Pratio sam generacije od obala Gangesa pa do Eufrata, do ušća Nila i Sinaja, do atenskih trgova i rimskih crkava, do uličica Konstantinopola i londonskih građevina, i vidjeh samo robovanje što posvuda žrtvenike ostavlja iako ga božanstvom nazivaju, vino i miomirise mu pred noge izlijevaju i kraljem ga nazivaju, tamjan pale pred njegovim bistama i prorokom ga nazivaju, ničice pred njim padaju i zakonom ga nazivaju, zbog njega međusobno ratuju i rodoljubljem ga nazivaju, njegovoj se volji predaju i Božjom sjenom na Zemlji ga nazivaju, po njegovoj želji domove i zdanja pale u bratstvu i jednakošću ga nazivaju, radi njega se pregalaštvu predaju i bogatstvom i trgovinom ga nazivaju. Sve su to brojna imena za jednu istinu i sve je to mnoštvo ispoljavanja jedne suštine. Ta je trajna, vječna bolest sa svakojakim simptomima i raznovrsnim ranama; nasljeđuju ih sinovi od očeva kao što dah života nasljeđuju; njeno sjemenje se stoljećima u tlo vremena zasijava, kao što jedno godišnje doba daje ono što se u drugo doba zasije.

Najčudnija i najbezočnija vrsta robovanja na koju naiđoh jest ona što sadašnjicu ljudsku neraskidivo veže za prošlost predaka; što im duše tjera na klanjanje tradicijama djedova; što im u mladićka tijela uvodi drevne duše, kao u svježe grobove kosti stare.

Vidjeh nemušto robovanje - trajno vezivanje muškarca za ženu koju potcjenjuje; tjelesnu vezanost žene za postelju supruga koga mrzi te im ni jednome nije stalo do života.

Vidjeh nijemo robovanje - kada su pojedinci prinuđeni slijediti svoju sredinu, krasiti se njenim bojama, njenim se ruhom odijevati, te se oglašavaju poput odjeka i tijela su im nalik sjenama.

Vidjeh nakazno robovanje - šije moćnika upregnute u jaram obmanjivača, odlučnost jakih ljudi u službi pohotnika što žude za slavom i znamenitošću te se ponašaju poput marioneta što se prstima pokreću, zaustavljaju i razbijaju.

Vidjeh prastaro robovanje - kako duše dječje padaju sa prostranih nebesa u nesretne domove gdje nužda i maloumnost druguju, gdje poniženje i očaj idu ruku pod ruku te djeca stasavaju nesretna, žive kao prijestupnici i umiru poročni.

Vidjeh odvratno robovanje -- prodavanje predmeta u bescijenje i naopako imenovanje stvari: obmanjivanje se naziva oštroumnošću, brbljanje umnošću, slabost blagošću, bojažljivost gordošću.

Vidjeh surovo robovanje - kada se nejaki strahom tjeraju da govore, pa kazuju ono što ne osjećaju, predstavljaju se suprotno svome biću te se nesreća s njima poigrava kao s krpama.

Vidjeh ogavno robovanje - kada jedan narod živi po zakonima drugoga naroda.

Vidjeh nakazno robovanje - kada kraljevski sinovi krunišu kraljeve.

Vidjeh crno robovanje - kada prijestupnici svaljuju sram na nedužne.

Vidjeh robovanje samom robovanju, a to je inercija.

Kada sam se umorio prateći generacije i kada mi je dojadilo da gledam prohod naroda, sjedoh osamljen u dolini silueta, tamo gdje se skrivaju sjene minulih vremena i gdje počivaju duhovi budućih stoljeća. Tamo vidjeh slabunjavu siluetu kako osamljena ide zureći u sunce te je zapitah:

- Tko si i kako ti je ime?
- Sloboda je moje ime.
- Gdje su ti potomci?

- Jedan je umro razapet, drugi je umro u ludilu, a treći se još ni rodio nije.
Potom mi se izgubi iz vida, u magli.

O noći

O, Noći što pripadaš ljubavnicima, pjesnicima i maštarima!

O, Noći silueta, duhova i sjeni!

O, Noći čežnje, ljubavi i uspomena!

Ti, svemoćna Noći, što stojiš između patuljastih oblaka zapada i jutarnjeg svitanja, što oponašaš oštricu straha, što se mjesecom ovjenčavaš, što se u ruho mira odijevaš, što s tisuću očiju u dubine Života gledaš, što s tisuću ušiju osluškuješ zvuke Smrti i Ništavila!

Ti si tama koja nam nebeska svjetla pokazuje, dok je Dan svjetlost što nas u zemaljsku tamu gura.

Ti si nada koja nam oči otvara pred divotom Beskraja, a Dan je obmana što nas kao slijepce vodi svijetom normi i ograničenja.

Ti si pokoj koji nemušto saopćava tajne živih duša što hode nebeskim visinama, a Dan je buka koja ne da mira dušama onih što se predaju svojim željama i strastima.

Ti si pravednik koji svojim snenim krilima izjednačava snove nejakih sa željama moćnika.

Ti si samilosnik koji nevidljivim prstima sklapa oči nesretnika i srca im uznosi u svijet manje surov od ovoga svijeta.

U tvoje plave skute ljubavnici toče svoje dahtanje; na tvoje nevidljive noge, uz kapi rose, samotnici liju suze; na tvoje dlanove što mirišu na doline tuđinci polažu svoje čežnjive uzdahe. Ti si sugovornik ljubavnicima, druželjubiv prema samotnicima, prijatelj tuđincima i osamljenima.

Pod tvojim okriljem bujaju osjećaji pjesnika, na tvojim plećima uznose se srca proroka, u tvojim vlasima trepere umovi mislilaca. Ti prišaptavaš pjesnicima, ti si nadahnuće prorocima i inspiracija misliocima.

Kada mi ljudi dosadiše i kada mi se oči zamoriše gledajući lice Danje, zaputih se u daleka polja gdje borave sjene minulih vremena.

Tamo se zaustavih pred jednom tamnom, lelujavom prilikom što na tisuću nogu ide dolinama, planinama i ravnicama.

Tamo sam netremice gledao mračne oči, slušao lepet nevidljivih krila, osjećao dodire mira, odvažno stajao pred strahotama tame.

Tamo sam tebe vidio, Noći, kao divnu i zastrašujuću siluetu uspravljenu između zemlje i neba, ogrnutu oblacima, opasanu maglama, podrugljivu prema suncu, prezrivu prema Danu, podsmješljivu prema krijeposnicima što bdiju nad idolima, srditu na kraljeve što snivaju u svili, zagledanu u lica lopova, brižnu nad dječjim posteljama, zaplakanu za osmijehom posrnulih žena, nasmijanu zbog plača ljubavnika, u ruci držiš srca velikih ljudi, a nogama gaziš duše neznatnih.

Tamo sam te vidio i ti si mene vidjela, Noći. Tvoja strahota mi bješe roditelj i ja bijah tvoje čedo, kao sanjar; iščezoše svi zastori među nama; s lica nam se strogoše velovi izvjesnosti i slutnji; ti mi saopći svoje tajne i namjere, a ja tebi svoje želje i nadanja; potom se tvoja strahota preobrazi u pjesmu umilniju od šaputanja cvijeća; a moje strahovanje postade radost dragocjenija od spokoja ptica; ti me k sebi uze i sebi na ramena posadi te mi se uši osposobiše za Čuvenje, usne za Kazivanje, srce za Ljubav kakvu ljudi ne poznaju i za Mržnju drugim ljudima stranu; onda mi ti prstima dotače misao te mi misli potekoše poput hitre, raspjevane rijeke što odnosi svelo raslinje; duh mi svojim usnama poljubi te mi duh zaigra poput raspaljene iskre što pali sasušeno drveće.

Drugovah s tobom, o Noći, sve dok ne postadoh na tebe nalik; uz tebe se privijah sve dok se moje želje s tvojima ne izmiješaše; voljeh te sve dok se moje biće ne pretvori u tvoje naličje. Zato su u mojoj duši sjajne zvijezde koje uvečer

ljubav rasijava, a ujutro ih ubiru nemiri. Zato mi je u treperavom srcu mjesec što hita, čas kroz nebesko oblačje, čas prostranstvom prepunim snova u pohodu. Zato je u mome uvijek budnome duhu spokoj što objavljuje tajne zaljubljenih i što odjekuje molitvama krijeposnika. Oko glave mi čarobna koprena koju cijepaju roptaji samrtnika, a ponovo je sastavljaju pjesme onih što ženama ljubavne stihove pjevaju.

Ja sam poput tebe, Noći. Pred ljudima se uznosim jer se s tobom poistovjećujem, a oni se ponose jer se s Danom uznose.

Ja sam nalik na te i oboje se, nedužni, okrivljujemo.

Ja sam nalik na te snovima, karakterom i ponašanjem.

Ja sam nalik na te, makar me jutro i ne ukrašavalo ružičastim zrakama.

Ja sam nalik na te, makar i ne bio opasan maglama.

Ja sam noć raspojasana, svud prisutna, mirna, uzbudljiva; mojoj tami nema početka i mojim dubinama nema kraja; dok se drugi dižu hvatajući se radosti svjetlosti, moj se duh priklanja tugama u tami.

Ja sam poput tebe, o Noći, i dokle živim moje jutro neće doći.

Volšebna Demonica

Kuda me vodiš, Volšebna Demonice?

Dokle ću te slijediti na ovom izlokonom putu što se probija između litica, posut trnjem, što nam noge vodi naviše, a duše nam sunovraćuje u dubine? Čvrsto sam se uhvatio tvojih skuta i slijedim te kao dijete majku, zaboravljajući svoje snove, zagledan u tvoju ljepotu, ne videći sjene što mi lebde oko glave, privučen nevidljivom snagom u tvome tijelu.

Stani za trenutak da ti vidim lice. Baci pogled na me ne bih li ti u očima vidio tajne srca, ne bih li ti u crtama lica prozreo tajne duše.

Stani za trenutak, Demonice, jer me je zamorilo putovanje i duša mi strepi zbog strahota puta. Zastani, jer smo stigli na raskršće gdje se smrt i život grle. Neću poći ni koraka sve dok mojoj duši ne saopćiš namjere svoje duše i dok mome srcu ne raskriliš riznice svoga srca.

Poslušaj me, Volšebna Demonice!

Još jučer bijah slobodna ptica što boravi među potocima, što leti u visinama, što stoji na vrhovima grana promatrajući uvečer zamkove i hramove raznobojnih oblaka koje sunce na izlasku gradi, a ruši ih kada zalazi.

Osamljen kao misao, putovao sam Zemljom od istoka do zapada, radujući se dobrotama i slastima života, promatrajući tajne Svemira.

Hitao sam poput sna na krilima noći, kroz prozore ulazio u sobe usnulim djevicama i poigravao se njihovim osjećajima. Stajao sam uz postelje mladićima i budio im nadanja. Sjedio sam uz postelje starcima i pojašnjavao im vlastita promišljanja.

Danas, kada tebe sretoh, Volšebna Demonice, i kada me ti povede, postadoh poput roba što neznano kuda vuče okove; postadoh poput pijanca koji hoće vina što mu volju slama i koji cjeliva dlan što ga po licu udara.

Zastani malo, Volšebnice - evo mi se snaga vratila, popucali su okovi što su mi noge izranjavali, razbila se čaša otrova kojom sam se naslađivao. Što bi htjela da učinimo i kojim putem da krenemo?

Ponovo sam slobodan i da li bi me htjela kao slobodna prijatelja »što u sunce netremice gleda i vatru hvata sigurnim rukama«?

Ponovo sam krilima uzmahnuo i hoćeš li pratiti mladića što kao orao dane provodi u planinama, a noću zaliježe u pustinji poput lava?

Hoćeš li ljubav čovjeka kome je ljubav sugovornik, a ne gospodar?

Želiš li strast srca koje silno ljubi, ali se ne podaje, koje plamti, ali se ne topi?

Hoćeš li naklonost duše što treperi pred naletom oluje, ali se ne slama; što bjesni na buri, ali se s mjesta ne pomiče?

Želiš li me za prijatelja koji se ne da porobiti, niti on koga porobljava?

Evo moje ruke - prodrmaj je svojom lijepom rukom! Evo moga tijela - prigri ga u meko naručje!

Evo mojih usana - cjelivaj ih dugim i bezglasnim cjelovima!

Uoči samoubojstva

U ovoj samotnoj, mirnoj sobi još jučer je sjedila žena koju sam volio.

Na ove meke, ružičaste jastuke svoju lijepu glavu je stavljala, iz ove kristalne čaše je lagano pila vino pomiješano s miomirisima.

Sve to bijaše još jučer, a prošlost je samo san što se ne vraća. Danas je žena koju sam volio otišla u zemlju daleku i pustu, divlju i hladnu, u zemlju pustoši i zaborava.

Tragovi prstiju žene koju sam volio još uvijek su vidljivi na mome ogledalu, miris njenog daha još uvijek mi je u odjeći, još uvijek iz kutova moje kuće odjek njenog glasa ne iščezava. Ali ona - žena koju sam volio - otišla je u daleko mjesto što se zove mjestom odlazaka i pokoja. Tragovi njenih prstiju, miris njenog daha i sjena njenog duha u ovoj će sobi ostati sve do jutra, kada ću raskriliti prozore valovima vjetra da odnesu sve što je ostavila ta lijepa čarobnica.

Slika žene koju sam volio još je obješena pored moje postelje, ljubavna pisma koja mi je slala još su u srebrnoj kutiji ukrašenoj draguljima i koraljima, zlatno pramenje kose koje mi je u spomen darovala još je u svili natopljenom mošusom i tamjanom. Sve će to ostati na svome mjestu do jutra, a kad jutro osvane raskrilit ću prozore vjetrovima da ih odnesu u tamu ništavila, gdje samo nemušti mir obitava.

Žena koju sam volio nalik je ženama koje ste vi, mladići, voljeli. To je čudesno stvorenje koje bogovi sazdaše od golubičije krotkosti, zmijske nepouzdanosti, paunove gordosti, vučje zlobe, od ljepote bijele ruže, strahote mrkle noći, od šake pepela i pregršti morske pjene.

Ženu koju sam volio poznavao sam u djetinjstvu, za njom sam trčkarao po poljima, za odjeću je držao na ulicama.

Poznavao sam je u doba djevojaštva; gledao odraz njenog lica u svetim i drugim knjigama, promatrao linije njenog stasa u oblacima i slušao poj njenoga glasa što se nadmeće sa žuborom potoka.

Poznavao sam je u zreleme dobu, s njom razgovarao, savjete od nje tražio i primicao joj se žaleći se na bol srca, kazujući joj tajne svoje duše.

Sve to bijaše još jučer, a prošlost je samo san što se ne vraća. Danas je ta žena otišla u zemlju daleku i pustu, divlju i hladnu, u zemlju pustoši i zaborava.

Život je ime žene koju sam volio.

Jer život je žena, lijepa čarobnica što nam srca očarava, što nam duše mami, što nas obećanjima zatrpava. Ako u tome ustraje, strpljenje u nama ubija, a ako nas usliša, u nama dosadu izaziva.

Život je žena što se kupa u suzama svojih zaljubljenika i što se ukrašava krvlju svojih žrtava.

Život je žena što se odijeva bijelim danima obrubljenim crnim noćima.

Život je žena-preljubnica, ali je prelijepa; tko njenu preljubu nije iskusio, njenu ljepotu je omrznuo.

Sinovi moje majke

Što hoćete od mene, sinovi moje majke?

Hoćete li da vam od praznih obećanja gradim palače pričama ukrašene, i bogomolje snovima natkrivene, ili hoćete da razaram ono što su gradili lažovi i malodušni i da rušim ono što su podigli licemjeri i zlobnici?

Što biste htjeli da činim, sinovi moje majke? Da li da gučem kao golub ne bih li vas udobrovoljio, ili da ričem kao lav kako bih sebe zadovoljio?

Pjevao sam vam, ali niste plesali; pred vama sam naricao, a vi niste plakali - hoćete li da pjevam i naričem istovremeno?

Duše vam se grče od gladi, iako kruha spoznaje ima više od kamenja u dolinama, ali ga ne jedete; srca vam drhte zbog žeđi, iako vrela života oko vaših kuća teku poput potoka - zašto onda ne pijete?

More ima plimu i oseku, mjesec biva mlad i uštap, vrijeme ima ljeto i zimu, a istina se ne mijenja i ne prolazi - zašto onda hoćete unakaziti lice istine? Dozivao sam vas u noćnome miru da vam pokažem ljepotu mjeseca i dostojanstvo zvijezda, pa ste preplašeni ustali iz postelja, dograbili sablje i koplja vičući: "Gdje je neprijatelj da se s njime borimo?"

Govorio sam vam da se uspnemo na vrh planine da bih vam pokazao prostranstva svijeta, ali ste odbili govoreći: "U dubinama ove udoline živjeli su naši očevi i djedovi, pod njenim okriljem su umrli, u njenim pećinama su pokopani - kako onda da je napustimo i da idemo tamo gdje oni nisu išli?"

Govorio sam vam da idemo u ravnice da bih vam pokazao zlatne rudnike i zemljine riznice, ali ste odbili govoreći: "U ravnicama se kriju lopovi i hajduci."

Govorio sam vam da idemo na obalu gdje more dariva svojim dobrima, ali ste odbili govoreći: "Huka pučine duše nam zastrašuje i strahota dubina tijela nam usmrćuje."

Volio sam vas, sinovi moje majke, ali mi je ta ljubav samo štetu nanijela, a vama nije koristila. Sada vas mrzim, a mržnja je kao bujica što odnosi samo suho granje i ruši samo trošne kuće.

Suosjećao sam, sinovi moje majke, zbog vaše slabosti, a suosjećanje još više oslabljuje, umnožava nejake i nikakvu korist životu ne donosi. Sada, dok gledam vašu slabost, duša mi treperi u odvratnosti i preziru.

Zbog vašeg poniženja i nesreće sam plakao, lio sam kao kristal bistre suze, ali one ne sapraše vašu prljavštinu, ne odagnaše vam sljepilo, ne omekšaše vašu skamenjena srca, već isplakaše tugu moga srca. Sada se smijem vašem bolu, a smijeh je poput munje što dolazi prije oluje, nikada poslije.

Što hoćete od mene, sinovi moje majke?

Hoćete li da vam pokažem odraze vaših lica u bazenima mirne vode? Onda dođite da vidite koliko su vam ružna lica!

Pogledajte kako vam je strah obijelio glave, kao pepeo, kako vam je nesanica ispila oči nalik na crne jame, kako vam je malodušnost od obraza načinila naborane dronjke, kako vam je smrt poljubila usne požutjele kao jesenje lišće.

Što tražite od mene, sinovi moje majke? Što tražite od života kada vas život svojim čedom više ne smatra?

Vaše duše drhte pred svećenicima, tijela vam se tresu pred tiranima i krvnicima, zemlje vam se plaše neprijatelja i osvajača - što onda očekujete od života pod suncem?

Sablje su vam zahrđale, kopljima su vršci polomljeni, štitovi vam prašinom prekriveni - zašto onda stojite na bojištu?

Vjera vam je licemjerje, ovaj svijet vam je utvrda, a budući svijet vam je samo tlapnja - zašto onda živite kada je smrt pokoj nevoljnicima?

Život je odlučnost koja prati mladost, ozbiljnost koja ide uz muževnost i mudrost koja slijedi starost. Vi ste, sinovi moje majke, rođeni kao nemoćni star-

ci, zatim ste glave pognuli, koža vam se smežurala, izgledate kao djeca što se u blatu valjaju i kamenicama gađaju.

Ljudski rod je kao kristalna rijeka što teče raspjevana, odnoseći tajne planina u dubine mora. Vi ste, sinovi moje majke, kao odvratna baruština u čijim dubinama gmižu insekti, a na njenim obalama se zmiije uvijaju.

Duša je kao plavi, gorući i sveti plamen što sažiže suho raslinje, što se rasplamsava u olujama i osvjetljava lica bogova. Vaše su duše, sinovi moje majke, kao pepeo koji vjetrovi po snijegu raznose i oluje ga rasipaju po dolinama.

Mrzim vas, sinovi moje majke, jer vi prezirete slavu i veličinu.

Prezirem vas, jer vi prezirete sami sebe.

Ja sam vaš neprijatelj, jer ste vi neprijatelji bogova a da to i ne znate!

Mi i vi

Mi smo čeda tuge, a vi ste čeda radosti.

Mi smo čeda tuge, a tuga je Božja sjena koje nema u zlim srcima. Mi imamo sjetne duše, a sjeta je veličina kojoj ne stremi sitna duša. Mi plačemo i ridamo, o vi što se smijete, a tko se jednom u suzama okupa ostaje čist do kraja vremena.

Vi nas ne poznajete, ali mi vas znamo. Vi brzo plovite rijekom života ne osvrćući se prema nama, a mi sjedimo na obali, vidimo vas i čujemo. Vi ne marite za naše vapaje, jer vam dnevna buka uši ispunjava, a mi čujemo vaše pjesme, jer nam šapat noći uši otvara.

Mi vas vidimo jer stojite na mračnome svjetlu, a vi nas ne vidite, jer sjedimo u svijetloj tami.

Mi smo čeda tuge - mi, proroci, pjesnici i muzičari.

Mi pletemo od niti svojih srca odjeću bogovima, sjemenjem iz svojih grudi punimo pregršti anđelima.

Vi ste čeda nebrižnih radosti i nemarnih java; svoja srca prepuštate u ruke pustoši jer vas njeni prsti blago dotiču; odmarate se u neznanju, jer u zdanju neznanja ne postoje ogledala da biste vidjeli svoja lice.

Mi uzdišemo - uzdasi nam se nadmeću sa šapatom cvijeća, sa šumom grana i žuborom potoka. Vi se grohotom smijete - smijeh vam se miješa s lomljivom lubanja, zveketom okova i zavijanjem bezdana.

Mi plačemo - suze nam se toče u samo srce života, kao rosa što pada s vjeđa noći usred jutra. Vi se osmjehujete - s osmjehnutih usana podsmijeh vam se otima kao što se zmijski otrov u ranu ubrizgava.

Mi plačemo, jer nam je znana nesreća udova i siročeta, a vi se smijete, jer ne znate vrijednost zlata. Mi plačemo jer čujemo jecaj siromaha i vapaj ugnjetenoga, a vi se smijete jer ne čujete ništa osim zveckanja pehara.

Mi plačemo, jer su nam duše od Boga odvojene tijelima, a vi se smijete jer su vam tijela za zemlju mirno vezana.

Mi smo čeda tuge, a vi ste čeda radosti - stavimo, onda, djela svoje tuge i vaše radosti pred sud samoga sunca.

Vi ste sagradili piramide od lubanja roblja, piramide što sada na pijesku kazuju generacijama o našoj vječnosti i vašoj prolaznosti. Mi smo srušili Bastilju rukama slobodara, a Bastilja je riječ koju narodi izgovaraju nas blagosiljajući, a vas proklinjući. Vi ste sagradili vrtove Babilona na kostima nemoćnika, sazdali ste dvorove Ninive na grobovima nesretnika, ali su Babilon i Niniva poput tragova deve na pustinjskom pijesku. Mi smo Astartinu statuu isklesali od mramora tako da mramor, iako nepokretan, treperi i tako da, iako nijem, govori; u Nahavendu smo svirali na strunama koje prizivaju duše ljubavnika što plove u nebesima; Mariju smo naslikali linijama i bojama tako da su linije nalik na misli božanske, a boje na emocije anđeoske.

Vi ste se odali užicima, a kandže užitaka su rastrgale tisuće žrtava na trgovima Antakije i Rima. Mi se predajemo miru, a ruke mira su satkale *Ilijadu*, *Knjigu o Jobu* i pjesmu *Veliku Taiju*. Vi se predajete strastima, a strasti su kao

oluja odnijele tisuće ženskih duša u ponore srama i razvrata. Mi volimo samoću, a u okrilju samoće nastale su najbolje pjesme, drama o Hamletu i Danteovo djelo. Vi drugujete s pohlepama, a one su prosule tisuće rijeka krvi; dotle mi slijedimo imaginaciju koja je objavila spoznaju iz nebeskog kruga svjetlosti.

Mi smo čeda tuge, a vi ste čeda radosti; između naše tuge i vaše radosti su nesavladive prepreke i tjesnaci koje ne mogu savladati vaši rasni konji, niti vaše prelijepije kočije.

Mi žalimo zbog vaše ništavnosti, a vi mrzite našu veličinu; između našeg sažaljenja i vaše mržnje je samo vrijeme što nas razdvaja.

Mi vam prilazimo kao prijatelji, a vi na nas nasrcete kao neprijatelji; između prijateljstva i neprijateljstva je duboka provalija puna suza i krvi.

Mi vama gradimo palače, a vi nama kopate grobove; između ljepote palače i tame grobova ljudski rod korača željeznim nogama.

Mi vama puteve posipamo ružama, a vi trnjem prekrivate naše postelje; između ružinih listova i trnja istina svoj duboki, vječni san sanja.

Vi se oduvijek svojom grubom nemoći borite protiv naše blage moći. Za trenutak nas savladate i radosni galamite kao žabe, a mi vas trajno svladavamo i šutimo kao titani. Isusa ste razapeli ismijavajući ga i huleći, ali je on zatim sišao sa svoga križa i kao titan ovladao generacijama zahvaljujući Duhu i Istini, te je svojom veličinom i ljepotom zemlju natkrilio.

Otrovali ste Sokrata (...), ubili ste Galileja, uništili Aliju ibn Abu Taliba, zadavili Midhat pašu, a oni i sada žive kao heroji, trijumfirajući pred licem vječnosti. Zato vi živite u sjećanju čovječanstva kao leševi u prašini koje nema tko pokopati u tamu zaborava i ništavila.

Mi smo čeda tuge, a tuga je poput oblaka što na svijet donose dobro i spoznaju; vi ste čeda radosti i koliko god bila velika vaša radost, ona je kao stup dima koji ruše i raznose vjetrovi.

Između noći i jutra

Šuti, srce moje, jer te Svemir ne čuje.

Šuti, jer eter bremenit plačem i kukanjem neće ponijeti tvoje pjesme i himne.

Šuti, jer noćne siluete ne mare za tvoje radosti, niti će se procesije tame pred tvojim snovima zaustaviti.

Šuti, srce moje, šuti do jutra, jer tko jutro strpljivo dočekuje, s njime snažan osviće. Tko svjetlost želi, njega svjetlost ljubi.

Šuti, srce moje, i poslušaj što govorim:

U snu vidjeh drozda kako pjeva ponad aktivnog vulkana.

Vidjeh ljubičicu kako diže glavu iznad snijega.

Vidjeh nugu nimfu kako pleše među grobovima.

Vidjeh dijete kako se uz smijeh igra s lubanjama.

Sve to vidjeh u snu, a kada se prenuh i pogledah oko sebe, vidjeh razbješnjeli vulkan, ali ne čuh raspjevanog drozda, niti ga vidjeh kako uzmahuje krilima.

Vidjeh kako zrak sipa snijeg na polja i doline pokrivajući bijelim pokrovima zgasla tijela ljubičica.

Vidjeh grobove poredane naspram mira vječnosti, ali nitko nije među njima plesao, niti je tko moleći se kleknuo.

Vidjeh brda lubanja, ali se nitko osim vjetra nije smijao.

Na javi vidjeh samo tugu i očaj, a kuda li odoše radosti sna?

Radosti sna nestadoše, ali kako iščezoše i njegovi obrisi? Kako li će duša izdržati dok joj san vrati siluete želja i nadanja?

Oslušni, srce moje, i poslušaj što govorim:

Duša mi bijaše snažno stablo čije korijenje seže u dubine zemlje, a grane mu se izvijaju prema beskraju.

Duša mi procvjeta u proljeće, plodove daje u ljeto, a kada jesen dođe, sakupih plodove u srebrne posude i stavih ih na raskršće. Prolaznici su ih uzimali, jeli i svojim putem nastavljali.

Kada jesen minu, kada se njeni kliktaji u plač i jadikovku pretvoriše, u posudama vidjeh samo jedan plod koji ljudi meni ostaviše. Ja ga uzeh i vidjeh da je nesnošljivo gorak, kiseo kao zeleno grožđe, te rekoh svojoj duši:

“Teško meni. Ljudima sam u usta stavio prokletstvo i u utrobe neprijateljstvo. Što si, dušo, učinila sa slašću koju si korijenjem sisala iz dubine zemlje, što si učinila s mirisom koji su tvoje grane upijale iz sunčeve svjetlosti?”

Potom iščupah snažno stablo svoje duše.

Iščupah ga zajedno s korijenjem iz zemlje iz koje je raslo i iz koje se hranilo. Iščupah ga iz prošlosti i oduzeh mu sjećanje na tisuću proljeća i tisuću jeseni. Zatim posadih stablo svoje duše na drugo mjesto.

Zasadih ga u polje daleko od staza vremena. I bdio sam nad njim govoreći: “Bdijenje nas približava zvijezdama.” Zalijevao sam ga krvlju i suzama govoreći: “U krvi ima mirisa i u suzama slasti.”

A kada dođe proljeće, moja duša ponovo procvjeta i u ljeto plodove daje. U jesen sakupih zrele plodove u zlatne posude i stavih ih na raskršće. Ljudi su prolazili, sami ili u grupama, ali nitko ne pruži ruku da uzme iz mojih posuda.

Uzeh i pojedoh jedan plod te osjetih da je sladak poput meda, ukusan kao rajski izvor, ugodan kao babilonsko vino, mirisan kao dah jasmína. Tada kliknuh: “Ljudi ne žele kušati blagoslov, niti istinu, jer blagoslov je plod suza, a istina je plod krvi!”

Zatim sjedoh u sjenu stabla svoje osamljene duše; u polju daleko od staza vremena.

Šuti, srce moje, do jutra.

Šuti, jer se zrak zasatio odvratnim mirisima i tvoj dah neće kušati.

Oslušni, srce moje, i poslušaj što govorim:

Misao mi bijaše lađa što posrće na morskim valovima i što je vjetrovi nose od obale do obale.

Moja misao-lađa bijaše prazna, na njoj samo sedam praznih raznobojnih čaša, jarkih kao dugine boje.

Kada me zamori plovidba pučinom, odlučih da se vratim s praznom mišlju-lađom u zavičajnu luku.

Tada počeh bojiti lađine bokove bojama žutim kao sunce na zalasku, zelenim kao što je proljeće u jeku, plavim kao srce neba i crvenim kao večernje obzorje; na jedrima i pramcu naslikah neobične crteže što oko privlače i srce plijene. Kada sam okončao posao i kada je misao-lađa izgledala kao proročka vizija što se kreće između dva beskraja - između mora i neba - uplovih u zavičajnu luku. Ljudi u susret pohriše, s poštovanjem i kličući, i u grad me uvedoše udarajući u bubnjeve i pušući u svirale.

Tako postupiše, jer je vanjski izgled moje lađe bio blistav, ali nitko ne uđe u utrobu misli-lađe.

Nitko ne upita što sam njome dovezao iza mora.

Nitko nije ni znao da sam je praznu vratio u luku.

Tada rekoh sebi:

“Zaveo sam ljude, obmanuo im oči i srca sa sedam obojenih čaša.”

Godinu dana kasnije, popeh se na misao-lađu i otplovih ponovo.

Oplovio sam otočje na Istoku, s njih pokupio kantarion, tamjanovo drvo, aloju i sandalovinu i utovario ih na lađu.

Oplovio sam otočje na Zapadu, s njih ponio zlato, slonovu kost, rubine i smaragde i drugo dragocjeno kamenje.

Oplovio sam sjeverna otočja, s njih uzeo svilu, šarena platna i purpur.

Oplovio sam južna otočja, s njih ponio neprobojne oklope, najbolje sablje, čelična koplja i druge vrste oružja.

Napunio sam lađu svim zemaljskim dragocjenostima i vratio se u zavičajnu luku govoreći:

“Sada će moj narod slaviti moje zasluge. Uvest će me u grad uz pjesmu i glazbu, ali sada s razlogom.”

Kada uplovih u luku, nitko mi u susret ne izađe, na ulicama zavičaja nitko se za mnom ne osvrnu.

Stajao sam na trgovima kazujući ljudima kakva sam im zemaljska blaga i dragocjenosti donio. Gledali su me podsmješljivo i rugajući se, a zatim su se od mene okretali.

Vratio sam se u luku tužan i začuđen. Ali, čim sam stupio na lađu, sjetio sam se nečeg što mi je promaklo dok sam bio zauzet razmišljanjem o cilju putovanja. Tada kliknuh:

“Morski valovi su isprali boje s bokova moje lađe te sada na kostur slični; vjetrovi, bure i vruće sunce izbrisali su crteže s jedara koja sada slične na iznošene, posivjele krpe.

Sakupio sam dragocjenosti i rijetkosti u nešto nalik na mrtvački kovčeg što pluta po vodi i vratio se svom narodu koji me odbaci, jer njihove oči samo vanjštinu primjećuju.”

Tada napustih misao-lađu, zaputih se u groblje i sjedoh među svježe grobove razmišljajući o njihovim tajnama.

Šuti, srce moje, do jutra. Šuti, jer silna oluja se podsmijeva šapatu tvojih dubina, pećine u dolinama ne odjekuju zvucima s tvojih struna.

Šuti, srce moje, do jutra. Jer, onoga tko jutro postojano sačekuje, jutro ga željno sebi na grudi privija.

Evo, jutro sviće, srce moje, i sada govori ako si u stanju govoriti.

Evo, jutro nas pohodi, srce moje. Da li je noćni mir u tvojim dubinama još uvijek kao pjesma koja jutru u susret hita?

Evo, jata golubova i drozdova lete po dolinama. Da li je strahota noći ostavila moć tvojim krilima da i ti poletiš s njima?

Evo, pastiri idu ispred svojih stada puštenih iz obora. Da li su ti noćne siluete ostavile snage da pođeš za njima u zelene lugove?

Evo, mladići i djevojke lagano idu u vinograde. Hoćeš li se prenuti i s njima poći?

Ustani, srce moje. Ustani i sa zorom pođi, jer je noć već minula. Strahote noći su nestale sa svojim crnim snovima.

Ustani, srce moje, i glasno zapjevaj. Jer, oni koji s jutrom ne pjevaju, tami pripadaju.

Vizija

Kada padne noć i kada plaštem sna ogrnu zemlju, napustih svoju postelju i zaputih se k moru govoreći: “More ne spava. Budnost mora pruža utjehu duhu koji ne spava.”

Stigoh na obalu, a magla se spustila s planinskih vrhova i sve prekrila, kao što sivi veo prekriva lice mlade ljepotice. Stadoh gledajući vojsku valova, slušajući njihove poklike, razmišljajući o vječnoj, a nevidljivoj sili što za njima stoji, o sili koja juri za olujama, bjesni s vulkanima, osmjehuje se usnama cvijeća i pjeva s potocima.

Malo zatim, osvrnuh se i vidjeh tri siluete kako sjede na litici, u magli koja ih i pokriva i ne pokriva. Lagano se zaputih k njima, kao da su snaga koja me mimo volje privlači.

Na nekoliko koraka od njih, zaustavih se zureći, kao da su čarolija koja mi odlučnost oduzima, a budi maštu moga duha.

Tada jedna silueta ustade i progovori glasom za koji mi se učini da dolazi iz morskih dubina:

- Život bez ljubavi je kao stablo bez cvijeta i plodova. Ljubav bez ljepote je kao cvijeće bez mirisa, a tek plodovi bez sjemenki... Život, ljubav i ljepota jesu Sveto trojstvo u jednome slobodnom, nezavisnom biću; ono se ne može mijenjati, niti odvajati.

Tako kaza i sjede.

Zatim se uspravi druga silueta i reče glasom nalik na žubor tekuće vode:

- Život bez pobune je kao godina bez proljeća. Pobuna bez istine je kao proljeće u suhoj, neplodnoj pustinji, Život, pobuna i istina jesu Sveto trojstvo koje se ne može odvajati ni mijenjati.

Zatim se uspravi treća silueta i reče glasom poput groma:

- Život bez slobode je kao tijelo bez duha. Sloboda bez misli je poput nakazna duha. Život, sloboda i misao jesu vječno Sveto trojstvo koje ne prolazi, niti iščezava.

Onda sve tri siluete ustadoše i strašnim glasom rekoše:

- Ljubav sa svime što ona rađa, pobuna sa svime što donosi i sloboda sa svime što podiže jesu jedno očitovanje Boga. Bog je razložni um ovoga svijeta.

Potom zavlada mir, prepun lepeta nevidljivih krila i treperenja eteričnih tijela. Zatvorih oči osluškajući jeku riječi koje čuh. Kada otvorih oči, vidjeh samo more opasano velom magle. Pridoh litici gdje su tri siluete sjedile i vidjeh samo stup tamjanovog dima kako se uspinje k nebesima.

U tami noći

Pisano u doba stradanja

U tami noći jedni druge dozivamo.

U tami noći vičemo i pomoć tražimo, dok sjena smrti među nama stoji. Njena crna krila nas pokrivaju. Njena crna ruka duše nam u bezdan odnosi. Njene crne oči su zagledane u daleko sumračno obzorje.

U tami noći smrt hodi i mi za njom prestrašeni, rasplakani; nitko od nas ne može stati i nitko se ne nada da ćemo stati.

U tami noći smrt hodi, a mi je slijedimo. Kada god se smrt osvrne, tisuću nas pored puta padne. Tko god padne, usne i ne budi se, a tko ne padne nastavlja da ide mimo svoje volje, znajući da će pasti i usnuti kao i oni koji su već usnuli. Ali, smrt i dalje ide zagledana u daleko sumračno obzorje.

U tami noći brat doziva brata, otac sinove i majka djecu, a svi smo gladni, premoreni, u bolu zgrčeni. Ali smrt nije ni gladna ni žedna, jer se hrani našim dušama i tijelima, žed toli našom krvlju i suzama, ali nikad da se zasiti i da žed utoli.

U prvome dijelu noći dijete doziva majku: "Gladno sam, majko!" A majka mu odgovara: "Strpi se malo, dijete moje."

U drugome dijelu noći dijete opet majku doziva: "Gladno sam, majko, daj mi kruha!" A majka mu odgovara: "Nemam kruha, dijete moje."

U trećem dijelu noći smrt prolazi pored majke i djeteta, svojim krilima ih po licu udara te oni u san padaju pored puta, a smrt nastavlja da ide zagledana u daleko sumračno obzorje.

Ujutro, čovjek ide u polje da traži hrane, ali tamo nalazi samo zemlju i kamenje.

U podne, vraća se ženi i djeci iznemogao i praznih ruku.

Kada večer padne, smrt prođe pored čovjeka, njegove žene i djece, zatiče ih uspavane, nasmijane, zatim nastavlja da ide zagledana u daleko sumračno obzorje.

Ujutro, seljak napušta izbu, odlazi u grad noseći u džepu dragocjenosti svoje majke i dviju sestara ne bi li za njih kupio brašna. Poslije podne, vraća se u selo bez hrane i bez dragocjenosti.

Zatiče majku i dvije sestre usnule, pogleda uperenih u prazno. Seljak diže ruke prema nebu, a zatim i sam pada u bezdan, kao pogođena ptica. Uvečer, smrt prolazi pored seljaka, njegove majke i dviju sestara, zatiče ih usnule, osmjehuje se i nastavlja da ide zagledana u daleko sumračno obzorje.

U tami noći - a noćnoj tami nigdje kraja - dozivamo vas, o putnici po danjoj svjetlosti, i čujete li naše vapaje?

Poslasmo vam duše svojih pokojnika kao poslanike - jeste li shvatili što su vam kazali poslanici?

Natovarismo na istočni vjetar svoje dahtanje - je li vjetar dosegao vaše daleke obale i predao vam svoje teško breme? Shvatiste li što se s nama zbiva i da li hitate da nas izbavite, ili govorite, zadovoljni svojim mirom i spokojem:

“Što mogu učiniti oni što sjede na svjetlosti za one koji su u tami? Pustimo da mrtvaci pokopaju svoje pokojnike i neka Božja volja bude.”

Da, neka Božja volja bude.

Ali, zar se ne možete izdići iznad samih sebe tako da budete i po Božjoj volji i nama od pomoći?

U tami noći jedni druge dozivamo.

U tami noći brat doziva brata, majka sina, žena supruga, dragi svoju dragu. Kada nam se glasovi izmiješaju, kada u srce svemira dospiju, smrt za trenutak staje nama se smijući i rugajući, a zatim nastavlja da ide zagledana u daleko sumračno obzorje.

Moj narod je umro

Pisano u doba stradanja

Moj narod je umro, a ja, još uvijek živeći, oplakujem ga u samoći i povučeniosti.

Umrli su moji dragi te mi je život poslije njih postao samo stradanje.

Moj narod je umro, suze i krv su potopili visoravni u mojoj zemlji, a ja ovdje živim isto kao što sam živio dok su moj narod i moji dragi bili živi i dok su se visoravni u mojoj zemlji kupale u suncu.

Moj narod je umro u gladi, tko nije od gladi umro je od noža, dok se ja u ovoj dalekoj zemlji krećem među radosnim i blaženim ljudima što jedu ukusna jela i piju ugodna pića, spavaju u udobnim posteljama, smiju se danima a dani se smiju njima.

Moj narod je umro u poniženju, dok ja ovdje živim u udobnosti i miru. To je nesreća koja mi dušu opsjeda.

Da sam bio gladan uz svoj gladni narod i proganjan sa svojim progonjenim narodom, lakši bi mi bili dani i noći bi mi bile manje crne, jer tko sa svojim narodom dijeli nesreću i bijedu osjeća nebesku utjehu u žrtvovanju i ponosi se sobom jer umire nedužan s nedužnima.

Ali, ja nisam sa svojim gladnim i proganjenim narodom što ide u procesiji smrti ka slavi žrtvovanja, već ovdje, iza sedam mora, živim u sigurnosti i apatičnome miru. Ja sam ovdje, daleko od nesreće i nesretnika i ne mogu se ničim ponositi, čak ni vlastitim suzama.

Što može učiniti izgnanik za svoj gladni narod?

Da mi je znati čemu koristi pjesnikov plač i ridanje!

Da mi je biti barem klas žita što raste na tlu moje zemlje, gladno bi me dijete ubralo i mojim bi zrnevljem ruku smrti od sebe odagnalo!

Da sam barem zreo plod, gladna bi me žena ubrala i glad utolila!

Da sam barem ptica u svojoj zemlji, gladni bi me čovjek ulovio i sjenu smrti bi od svoga tijela odagnao!

Ali, Bože! Nisam ni klas žita u sirijskim poljima, niti zreo plod u libanonskim dolinama, i u tome je moja nesreća. To je moja nijema nesreća koja me pred samim sobom i pred vremenom ponižava.

To je moja gorka nevolja što mi moć govora oduzima, ruke mi vezuje te me lišava ponosa, svake volje i djelanja.

Govore mi: “Nesreća tvoje zemlje samo je dio nesreće svijeta, suze i krv u tvojoj zemlji samo su kapi u rijeci suza i krvi što danju i noću teče ravninama i dolinama.”

Da, ali je nesreća moje zemlja bezglasna, njome su nasilno zagospodarile odurne zmije, nesreća moje zemlje je tragedija bez humki i bez spomenika.

Kada bi se moj narod digao protiv tirana i kada bi svi stradali u pobuni, rekao bih da je smrt za slobodu dostojnija od života u pokornosti. Tko vječnost prigrlji sa sabljom u ruci, besmrtnan je kao što je besmrtna istina.

Kada bi moj narod pristupio borbi drugih naroda i kada bi svi izginuli na bojnome polju, rekao bih da je to silna oluja koja lomi i zeleno i suho granje te da je smrt u oluji časnija od staračke smrti.

Kada bi se zemlja silno potresla, moju domovinu naopako okrenula i kada bi moj narod i moje drage potrpala, rekao bih da je to Nevidljivi Zakon što sve pokreće voljom svoje moći većom od čovjekove te da je besmisleno pokušavati njegove tajne shvatiti.

Ali, moj narod nije umro u pobuni, nije stradao u ratu, niti mu je zemlja domovinu potresla da bi umrli višoj volji pokorni.

Moj narod je umro na raspelu.

Umro je ruku ispruženih i istoku i zapadu, a pogleda uprtih u crnu prazninu.

Umro je šutke i čovječanstvo nije čulo njegove vapaje.

Umro je jer nije volio svoje neprijatelje, kao što to čine bojažljivi, i jer nije mrzio one koji ga vole, kao što to čine prevrtljivi.

Umro je jer nisu bili nasilnici.

Umro je jer prema ugnjetačima nisu bili okrutni.

Umro je zato što su bili mirni.

Umro je u zemlji u kojoj teče med i mlijeko.

Umro je jer su paklene zmije sve požderale po poljima i po ambarima.

Umro je jer su i zmijske zmije zatrovale zrak koji bijaše pun cedrove svježine, mirisa ruža i jasmína.

Umro je i moj i vaš narod, Sirijci, i što možemo učiniti za one koji nisu umrli?

Naše naricanje ne može im spriječiti izdisaje, naše suze ne mogu im žeđ utoliti, i što onda da učinimo kako bismo ih izbavili od gladi i stradanja?

Zar ćemo ostati sumnjičavi, neodlučni, učmali, opsjednuti ništavnostima života umjesto velikim dramama?

Osjećaji koji te obuzimaju, brate iz Sirije, ipak nude nešto onima što život gube, makar i osjećaj slobode po danjoj svjetlosti i u tišini noći.

Novčić koji stavljaš u praznu ispruženu ruku zlatna je karika koja veže tvoju humanost s nečim što je iznad humanosti.

Jogunasta ljubica

U jednom osamljenom vrtu bijaše prekrasna, mirisna ljubica, zadovoljna među svojim srodnicama, radosno zanjihana među tananim travama.

Jednog jutra, rosom namočena, podigla je glavu, oko sebe pogledala i spazila ružu visoko izraslu, tananoga struka i gordo uzdignute glave, kao da je zraka svjetlosti što blista sa smaragda.

Ljubica otvori plave usne i uzdišući reče:

- Koliko sam nesretna među mirisnim biljem i koliko sam niska među cvjetovima! Priroda me stvorila malom, ništavnom; živim priljubljena uz zemlju i ne mogu se izdignuti k plavetnilu neba, niti lice okrenuti ka suncu kao što to čine ruže.

Čula ruža što govori njena susjeda ljubica, nasmijala se i rekla:

- Baš si ti nerazumno cvijeće! Živiš u blagodati čiju vrijednost ne znaš ni cijeliti! Priroda ti je darovala mir, tananost i ljepotu kakve nema mnogo mirisno bilje. Okani se naopakih želja i zločestih prohtjeva! Budi zadovoljna svojom sudbinom i znaj da više postižu oni što miruju, da onaj tko više traži ima nevolja.

Ljubica odgovori:

-Ti me tješiš, ružo, jer si sama dobila ono što si željela, i prezireš moju malenkost jer si sama velika. Teško pada predika sretnika na srce nesretnika, i surov je moćnik kada drži govor nejakima!

Čula priroda razgovor ruže i ljubice te je začuđena, povišenim tonom rekla:

- Što je s tobom, ljubico, kćeri moja? Mislila sam da si skromna, zadovoljna svojim malim rastom i ponosna svojim položajem. Nisu li te ružne želje ponijele, nije li ti razum pomutila prazna veličina?

Glasom punim molbe i umilnosti, ljubica kaza:

- Moja majko velika i moćna, moja majko svemilosna, svim srcem te molim i svom dušom svojom da uslišaš moju molbu i učiniš me ružom makar samo za jedan dan.

Priroda joj reče:

- Nisi ni svjesna što tražiš, ti ne znaš kakva se nepojmljiva stradanja kriju iza prividne veličine. Ali, ako te povećam i tvoj lik u ružu pretvorim, zažalit ćeš bez ikakva razloga.

Onda ljubica reče:

- Pretvori ovo tijelo ljubice u tankovitu ružu uzdignute glave. Što god da se zatim dogodi bit će posljedica mojih želja i ciljeva.

Priroda joj reče:

- Uslišat ću tvoju molbu, nerazumna, buntovna ljubico, ali bit ćeš sama kriva ako te jadi i nevolje obhrvaju.

I priroda pruži svoje tajne, čarobne prste, dotače korijenje ljubice te se ona u trenu pretvori u prekrasnu ružu što nadvisuje drugo cvijeće i sve mirisno raslinje.

Ali popodne istoga dana nebo se prekri crnim oblacima bremenitim vihorima, pomamiše se prirodne sile, počne grmiti i sijevati te vrtovi stupiše u boj s jurišnim pljuskovima i vjetrovima. Polomi se granje, posrnu mlado drveće, počupa se gordo cvijeće i samo ostade nisko mirisno raslinje, priljubljeno uz zemlju ili skriveno među liticama.

U osamljenom vrtu oluja je bjesnila više nego u drugim vrtovima. Oluja nije prestajala, niti su se oblaci razilazili sve dok nije cvijeće u njoj sasvim pokidano. U tome silnome boju spasilo se samo nekoliko ljubica sakrivenih uz vrtne zidove.

Jedna mlada ljubica podigla je glavu, vidjela šta se dogodilo s vrtnim cvijećem i drvećem, radosno se osmjehnula i svoje prijateljice dozvala:

- Pogledajte što je oluja učinila s gordim i samoljubivim cvijećem.

Druga ljubica reče:

- Mi smo uz zemlju priljubljene te smo se zato spasile oluje i vjetrova.

Treća ljubica reče:

- Iako smo krhkog tijela, oluja nas ne može savladati.

Tada kraljica ljubica ugleda u blizini ružu koja je još jučer bila ljubica, a sada ju je oluja iščupala, vjetrovi joj listove rasuli i bacili je na mokru travu te je sličila na žrtvu koju je neprijatelj strijelom pogodio. Kraljica ljubica podiže njeno tijelo, pokupi joj listove i reče svojim drugama:

- Pogledajte, kćeri moje! Pogledajte ljubicu koju su velike želje zanijele te se u ružu pretvorila da bi se zakratko uznosila, a zatim je stradala. Neka vam ovaj prizor bude pouka!

Tada ruža na samrti zadrhta, sakupi posljednju snagu i isprekidanim glasom kaza:

- Poslušajte, vi koje ne shvaćate i koje se datim zadovoljavate, vi koje se oluja i vjetrova plašite! Jučer sam, kao vi, sjedila u svome zelenom lišću, zadovoljna sudbinom. Ali je to zadovoljstvo bilo velika prepreka koja me je dijelila od oluja i vjetrova života, ono je moj život svodilo u granice spokoja, mira i sigurnosti. Mogla sam živjeti kao i vi, uz zemlju priljubljena, sve dok me zimski snjegovi ne prekriju i dok ne odem, kao i moje prethodnice, u pokoj smrti i ništavila, a da ne spoznam tajne svijeta, kao što ih nisu spoznale ni druge ljubice otkako postoje. Mogla sam odustati od svojih želja i uzdržati se od onoga što po sebi nadilazi moju prirodu. Ali sam u tišini noći osluškivala i čula kako se veliki svijet obraća ovome svijetu: "Svrha svega što postoji jest da stremi iza onog što postoji.« Moja duša se tada pobunila protiv svoga stanja, moje biće je žudilo da dosegne ono što ga nadmašuje; stalno sam se protiv sebe bunila i žudila za onim što mi ne pripada, sve dok nije moja pobuna postala silna i dok nije moja čežnja djelotvornom voljom prestala. Tada sam od prirode tražila - a priroda je samo očitovanje naših potajnih snova - da me pretvori u ružu, što je ona i učinila. Priroda često preobražava svoja lica i obličja prstima čežnje i nadanja.

Ruža naglo ušuti, zatim dodade puna ponosa i gordosti:

- Živjela sam kratko, ali kao prava kraljica. Gledala sam svemir očima ruže, slušala šaptanje etera ušima ruže i svjetlost sam doticala ružinim listovima.

Može li neka od vas moje dostojanstvo dosegnuti?

Potom ruža savi vrat i, glasom na umoru, još kaza:

- Ja sada umirem. Umirem, ali s nečim u duši što ni jedna ljubica prije mene nije imala. Umirem, ali sam saznala što ima izvan ograničenog prostora u kome sam rođena. To je prava vrijednost svakog bića koje traje u vremenu.

Ruža sklopi svoje listove, malo zadrhta i preminu s nebeskim osmijehom na licu, s osmijehom nekoga kome je život ispunio nadanja, s osmijehom pobjede i trijumfa, s osmijehom boga.

Pjesnik

Ja sam stranac u ovome svijetu.

Ja sam stranac; tuđina je surova samotinja i bolna čama koja me tjera da stalno mislim o neznanjoj čarobnoj domovini, ona mi snove ispunjava slikama daleke zemlje koju moje oči nisu vidjele.

Ja sam stranac svome narodu i znancima - kada nekog od njih sretnem, pomislim: tko je ovo, kako sam ga upoznao, koja me sila s njim sjedini, zašto sam pored njega i s njim se družim?

Ja sam stranac samome sebi, i kada sebe čujem da govorim, vlastitom se glasu čudim. Ponekad vidim svoje biće nasmijano i rasplakano, hrabro i preplašeno, te se čudim samome sebi, od samoga sebe tražim objašnjenja, a ipak ostajem nepoznat, tajanstven, maglom i mukom obavijen.

Strano mi je vlastito tijelo -- kad god stanem pred ogledalo, na licu vidim ono što u duši ne osjećam, u očima vidim ono što se ne krije u mojim dubinama.

Dok idem gradskim ulicama, mladići me prate dovikujući: "Evo slijepca - dajmo mu štap da se na njega oslanja", te ja od njih brzo odmičem. Onda nailazim na grupu djevojaka koje mi se podsmijevaju govoreći: "On je gluh kao stijena - ispunimo mu uši pjesmama mladosti i ljubavi." Ja ih ostavljam bježeći. Susrećem grupu zrelih ljudi koji oko mene stanu govoreći: "On je nijem poput groba - hajdemo mu jezik odvezati." Ja ih u strahu napuštam. Susrećem grupu staraca koji na mene drhtavim prstima pokazuju govoreći: "On je luđak koji je razum izgubio u svijetu demonu."

Ja sam stranac u ovome svijetu.

Ja sam stranac koji je Zemlju obišao od istoka do zapada, ali zavičaj nisam našao, nisam sreo nekoga tko me zna i tko bi me slušao.

Ujutro se budim i vidim da sam zatvoren u mračnu pećinu sa čijeg stropa se zmijske spuštaju, a po kutovima gmižu insekti. Onda na svjetlo izlazim, ali me tamo vlastita sjena prati, dok sjene moje duše ispred mene idu neznano kuda, tragajući za neshvatljivim stvarima, uzimajući i ono što mi nije potrebno. Kada večer padne, vraćam se i liježem na postelju od nojeva perja i traganta te me opsjedaju neobične misli, salijeću me želje nemirne i radosne, bolne i slatke. Usred noći, kroz pukotine pećine, pohode me spodobne minulih vremena i duhovi zaboravljenih naroda te se netremice gledamo; ja im se obraćam pitanjima, a oni mi odgovaraju osmijesima; zatim ih pokušavam uhvatiti, ali oni iščezavaju poput dima.

Ja sam stranac u ovome svijetu.

Ja sam stranac i nema nikoga na svijetu tko može razumjeti makar riječ mog jezika.

Putujem pustim stepama i gledam potoke što se hitro uspinju iz dubokih dolina na vrhove planina; gledam golo drveće kako se odijeva, cvjeta, plodove daje i lišće rasipa - sve to u jednom trenu - zatim mu granje pada u provaliju i pretvara se u pjegave, drhtave zmijske. Gledam ptice kako uvis lete i spuštaju se, pjevaju i plaču, zatim se zaustavljaju i krila otvaraju te se pretvaraju u nage žene, raspuštene kose i dugih vratova. U mene gledaju očima ukrašenim ljubavlju i osmijehuju mi se ružičastim usnama natopljenim medom, prema meni ispružaju ruke bijele, namirisane kantarionom i tamjanom, zatim se dižu, iz vidnog polja mi izmiču i iščezavaju poput magle ostavljajući u zraku odjek svoga podsmijeha i omalovažavanja.

Ja sam stranac u ovome svijetu.

Ja sam pjesnik koji u stihove pretače ono što život u prozi kazuje, koji u prozi kazuje ono što život u stihovima niže. Zato sam stranac i stranac ću ostati sve dok me smrt ne uzme i dok me u moju postojbinu ne odnese.

Ljuštore i suštine

Kad god sam popio goroku čašu, imala je talog meda.

Kad god sam savladao neku šumovitu prepreku, dospio sam u zelenu ravnicu.

Kad god sam izgubio prijatelja u nebeskoj izmaglici, našao sam ga u osvitu jutra.

Koliko puta sam svoju bol i jad pokrivao trpeljivošću, nadajući se da za to slijedi nagrada! Ali, kada bih ih otkrio, vidio bih da se bol u radost preobrazila i da je jad bodrost postao.

Koliko puta sam s prijateljem prolazio pojavnim svijetom misleći da je glup i nerazuman, ali sam uvijek u tajnome svijetu sebe smatrao tiraninom i nasilnikom, a njega mudrim i pronicljivim.

Koliko puta sam, opijen nektarom vlastite duše, sebe i svoga sugovornika smatrao jagnjetom i vukom, a kada bih došao k sebi vidio bih da smo obojica ljudi.

I ja i vi, ljudi, očarani smo onim što se iz nas javno ispoljava, a zanemarujemo suštinu u nama skrivenu. Ako netko od nas posrne, kažemo da pada; ako polako ide, kažemo da je slabić koji propada; ako zamuca, kažemo da je nijem; ako uzdahne, kažemo da je u samrtnom hropcu i da umire.

I ja i vi strasni smo poklonici ljuštura koje zovemo »ja« i površnosti zvanih »vi« - zato ne vidimo tajne duha u svome »ja«, niti tajne duha u »vi«.

Što možemo učiniti kada smo, zbog vlastite uobraženosti, nemarni prema istini u nama?

Kažem vam, a možda su moje riječi veo koji prekriva lice istine u meni, kažem i vama i sebi: Ono što vidimo očima samo je oblak koji nam zaklanja ono što trebamo vidjeti dušama; ono što čujemo ušima samo je buka koja zaglušuje ono što trebamo usvojiti srcima. Ako vidimo policajca kako hapsi čovjeka, ne trebamo mi suditi tko je od njih prijestupnik. Ako vidimo čovjeka oblivena

krvlju, a drugoga okrvavljenih ruku, razumno je da ne presuđujemo tko je ubojica, a tko žrtva. Ako čujemo čovjeka kako pjeva, a drugoga kako plače, strpimo se dok ne utvrdimo koji od njih je veseo.

Ne, brate, ne sudi o istini u čovjeku prema onome što on ispoljava, niti uzimaj njegove riječi ili neko djelo kao simbol njegove nutrine. Jer, ima mnogo onih koje omalovažavaš zbog njihovog teškog jezika i oskudna govora, iako su prepuni umnosti i osjećaja. Također je mnogo onih koje omalovažavaš zbog ružna izgleda i nedolična života, a oni su jedan od nebeskih darova, jer u ljudima ima Božanskog daha.

Katkada u jednome danu posjetiš i dvorac i stračaru. Iz prvoga izlaziš zadivljen, iz drugoga tužan, ali kada bi mogao zanemariti pojavnosti koje čulima opažaš, tvoje divljenje ne bi bilo tako veliko, već bi se u tugu pretvorilo, a na drugoj strani bi se tvoja tuga do divljenja vinula.

Tijekom dana možeš sresti dva čovjeka. Jedan ti se obraća glasom što slični na bijes oluje i pokretima kao u vojnika dostojna strahopoštovanja, a drugi ti govori bojažljivo i stidljivo, drhtavim glasom i isprekidanim rečenicama. Ali, kada bi ih mogao vidjeti na iskušenjima, ili u činu žrtvovanja u ime principa, znao bi da napadna plahovitost nije hrabrost i da nemušta stidljivost nije isto što i bojažljivost.

Katkada pogledaš kroz prozor i među prolaznicima ugledaš monahinju kako ide na jednu stranu i prostitutku koja ide na drugu stranu te odmah pomisliš:

»Koliko li je dostojanstvena jedna, a koliko li je ružna druga.« Ali, kada bi zatvorio oči i za trenutak osluhnuo, čuo bi šaputanje u zraku: »Jedna se za me moli, a druga mi bol želi; u duši svake od njih je sjena Duha.«

Katkada ideš svijetom tragajući za onim što se zove civilizacija i razvijenost te uđeš u grad s prelijepim palačama, divnim hramovima i širokim ulicama. Narod u njemu hita na sve strane: neki kao da bi kroz zemlju prodrijeli, neki kao da bi poletjeli, neki kao da bi munju uhvatili, neki kao da bi sami vjetar dohvatili, a svi su u prelijepoj odjeći, sa sjajnom dugmadi - kao da im je praznik ili festival.

Poslije nekog vremena, put te dovede u drugi grad s bijednim kućama i tijesnim ulicama koji se, kada kiša padne, pretvore u glinene otoke u moru blata. Kada ih sunce ogrije, pretvore se u oblake prašne. Mještani su prosti i jednostavni, kao tetiva na luku: idu lagano, rade polako, gledaju te kao da kroz tebe gledaju negdje daleko, te napuštaš njihovu zemlju osjećajući odvratnost i ogavnost, govoreći: »Razlika između onog što vidjeh u jednom i u drugom gradu je kao razlika između života i smrti. U prvom gradu je snaga na vrhuncu, a u drugom krajnja nemoć; u prvom je proljetna i ljetnja mladost, a u drugom jesenja i zimska apatija; u prvom je upornost mladosti razigrane u vrtovima, a u drugom je staračka nemoć što iščezava u pepelu.«

Ali, kada bi oba grada mogao pogledati Božjim očima, vidio bi da su oni kao dva srodna stabla u jednom vrtu. Kada bi tako mogao duže pronicati u njihovu suštinu, vidio bi da ono što ti se činilo naprednim u jednome samo su kratkotrajni, sjajni mjehurići, a da ono što si smatrao apatijom u drugome je nevidljiva, postojana vrijednost.

Ne, život se ne sastoji od svojih pojavnosti, već od onoga što se ne vidi; sav vidljivi svijet nije sadržan u svojim ljušturama, već u suštinama; o ljudima ne treba suditi po licima, već po srcima.

Ni vjera nije sadržana u izgledu bogomolja, u onome što grade svećenici i tradicija, već u onome što se krije u dušama i što postoji u namjerama.

Ni umjetnost nije u onome što čuješ ušima, bilo da je to tiho zvučanje pjesama, zvonjava riječi u kasidama, ili linije i boje koje na slici opažaš očima.

Umjetnost je u onim nemuštim, treperavim distancama između tonova u pjesmama; u onome što do tebe dopijeva posredstvom kaside, a što je u duši pjesnika ostalo neizgovoreno, mirno, samotno; u onome čime te slika nadahnjuje te, gledajući je, vidiš nešto dalje i ljepše od nje.

kasida - arapska pjesma

Ne, brate, ni dani ni noći nisu sadržani u svojim pojavnostima; ni ja, koji sam samo putnik u vremenu, nisam sadržan u ovim riječima koje ti izgovaram, osim

tek toliko koliko su riječi u stanju da ti prenesu moju mirnu nutrinu. Zato me ne smatraj neznačicom prije nego što dokučiš moje tajno biće, a ne smatraj me ni genijem prije nego što oslobodiš moje biće onoga što sam od drugih preuzeo. Ne reci: »On je škrtica tijesne ruke«, prije nego što moje srce sagledaš, ili da sam plemenit i blagodarani prije nego što saznaš što me podstiče na plemenitost i blagodarnost. Ne smatraj me ni zaljubljenikom dok ti se moja ljubav ne objavi u svoj svojoj svjetlosti i žaru, niti me smatraj praznim dok ne dotakneš moje krvave rane.

Duša mi je bremenita plodovima

Duša mi je bremenita plodovima - ima li netko gladan tko bi ih ubirao i glad utolio?

Ima li među ljudima neki milosrdni postač koji bi večerao mojih plodova i tako mi olakšao breme izobilja?

Duša mi je malaksala pod teretom zlata i srebra - ima li među ljudima netko tko bi svoje džepove napunio i teret mi olakšao?

Duša mi je prepuna nektara vremena - ima li netko žedan tko bi čašu nalio, ispio je i žeđ utolio?

Evo, jedan čovjek stoji na raskršću, ispružio ruku prema prolaznicima, prepunu dragulja, i doziva ih riječima: »Smilujte mi se i uzmite od mene! Sažalite se na me i uzmite što vam nudim!« Ali, ljudi prolaze i ne osvrćući se.

Kamo sreće da je taj čovjek ubogi prošnjak što prema prolaznicima ispruža drhtavu ruku, vraća je i drhtavu i praznu! Kamo sreće da je posađeni slijepac pored kojega ljudi prolaze ne obraćajući na njega pažnju.

Ali on je štedri bogataš koji je svoj šator razapeo između zagonetne pustinje i podnožja planine, svake noći pali oganj i odašilje svoje sluge da zaposjednu putove ne bi li mu doveli gosta kojega bi ugostio i počast mu ukazao. Ali su

putovi škrti te mu ne dovode nikog kome je potrebno obilje, niti mu dovode nekog kome treba njegovo darivanje.

Kamo sreće da je taj čovjek izgnana skitnica!

Kamo sreće da je naga skitnica što obilazi zemlje sa štapom u ruci i limenom o laktu, a kada padne večer sastaje se na kutovima trgova sa svojim nagim prijateljima skitnicama te sjeda uz njih i dijeli im kruh koji je isprosio!

Ali njegova duša, to čedo najmoćnijega kralja, iz sna se prenela, iz postelje ustala, u purpur se odjenula, srebrom i draguljima se okitila, mošusom kosu polila, ambrom prste obojila, zatim u vrt izašla i prohodala, dok su joj kapi rose skute močile.

U tišini noći, čedo najmoćnijega kralja izlazi u vrt tražeći svoga voljenoga. Ali u očevom kraljevstvu ne bješe nikoga tko bi je volio.

Kamo sreće da je ona kći seljaka koja očevo stado napasa po dolinama, a uvečer se vraća u očevu izbu prašnjavih nogu i s mirisom vinograda u odjeći! Kada noć zavlada i kada svi zaspu, tiho se prikrada do mjesta gdje je dragi čeka!

Kamo sreće da je ona monahinja koja u samostanu tamjan svoga srca pali te zrak miris toga srca raznosi! Kamo sreće da je monahinja koja svijeću svoje duše pali te zrak nosi svjetlost njene duše; koja moleći se kleči, pa nevidljive prilike njene molitve odnose u riznice vremena gdje se čuvaju molitve krijeposnika zajedno sa žarom ljubavnika i nemirom samotnika!

Kamo sreće da je oronula starica što sjedi na suncu, grijući se onim što joj je mladost darovala! To bi bilo bolje nego što je čedo najmoćnijega kralja, jer u očevom kraljevstvu nema nikoga tko bi se hranio njenim srcem umjesto kruhom i tko bi pio njenu krv umjesto vina.

Duša mi je bremenita plodovima - ima li netko gladan tko bi ih ubirao, jeo i glad utolio?

Duša mi je prepuna nektara - ima li netko žedan tko bi čašu nalio, ispio je i žeđ utolio?

Kamo sreće da sam stablo što ne cvjeta, što plodove ne daje, jer je bol plodnosti gorči od bola neplodnosti; bol bogata čovjeka od kojega nitko ne uzima strašniji je od očajanja siromaha kojemu se ne da ni kruha!

Kamo sreće da sam prazan bunar u koji ljudi bacaju kamenje, jer i to je bolje nego da sam izvor bistre vode pored koje žedni ljudi prolaze, a ne piju!

Kamo sreće da sam polomljena trska koju su noge izgazile, jer i to je bolje nego da sam gitara srebrnih struna u domu gospodara bez prstiju čija je obitelj gluha!

Pregršt pijeska sa žala

Tuga ljubavi pjeva; tuga spoznaje govori; tuga želja šapuće; tuga siromaštva nariče. Postoji jedna tuga dublja od ljubavi, dragocjenija od spoznaje, jača od želja, gorča od siromaštva, ali je nijema, bezglasna, iako joj oči blistaju poput zvijezda.

Kada se jadaš svome susjedu, daruješ mu dio svoga srca. Ako susjed ima veliku dušu, bit će ti zahvalan, ali ako mu je duša malena, omalovažit će te.

Napredak nije u pukom uljepšavanju prošlosti, već u hodu ka budućnosti.

Nesreća je samo veo koji prikriva dostojanstveno lice; pretencioznost je maska koja pokriva nesretno lice.

Kada divljak ogladni, ubere plod sa stabla i pojede ga; kada civiliziran čovjek ogladni, kupi plod od onoga tko ga je kupio, a ovaj ga je kupio od čovjeka koji ga je sa stabla ubrao.

Umjetnost je iskoračenje iz poznatoga pojavnog k nepoznatom nepojavnom.

Neki ljudi hoće moje povjerenje da bi uživali u mojoj štedrosti.

Nisam nikada dosegao tajnu nekoga čovjeka, a da me nije smatrao svojim dužnikom.

Zemlja diše da bismo se mi rodili, zatim zaustavlja dah da bismo mi umrli.

Ljudsko oko je povećalo koje mu svijet pokazuje većim nego što on stvarno jest.

Strani su mi ljudi koji drskost smatraju hrabrošću, šutnju neukošću, a puko zanatstvo umjetnošću.

Možda je to što neki problem smatramo teškim najlakši put da do njega dospijemo.

Vele mi: Ako vidiš usnulog roba, nemoj ga buditi, jer možda sanja o slobodi. Ja im kažem: Ako vidim usnulog roba, probudit ću ga da bih mu pričao o slobodi.

Osporavanje je najniži stupanj umnosti.

Lijepo nas zarobljava, ali nas najljepše čak i od nas samih oslobađa.

Odlučnost je vulkan - na njegovom krateru ne raste bilje kolebljivosti.

Rijeka uporno teče ka moru, bez obzira da li je mlinski kotač slomljen ili nije.

Književnik je najprije sazdan od misaonosti i osjećaja, pa tek onda kazivanje dariva; istraživač je sazdan od govora, pa tek onda nudi dio svoje misaonosti i osjećaja.

Jedeš brzo, a ideš polako - bilo bi dobro kada bi jeo nogama, a išao na rukama.

Uvijek kada uveličavaš svoju radost ili tugu, smanjuješ svijet u vlastitim očima.

Znanost djeluje da iz tebe klija sjemenje, ali u tebi ne zasijava nikakvo sjeme.

Kada god sam mrzio, mržnja je bila samo moje odbrambeno oružje, ali da nisam nejak nikada ne bih uzeo takvu vrstu oružja.

Da je Isusov pradjed znao šta se u njemu skriva, skrušeno bi se poklonio pred samim sobom.

Ljubav je sreća koja treperi.

Misle da imam oštro oko i da sam dalekovid zbog toga što ih gledam kroz mrežu rešeta.

Bol samoće osjetio sam samo onda kada su ljudi hvalili moje brbljanje, a ismijavali moju šutnju.

Među ljudima ima ubojica koji nikada nisu krv prolili i lažljivaca koji su samo istinu govorili.

Istina kojoj su potrebni dokazi samo je pola istine.

Čuvajte me mudrosti koja ne plače, filozofije koja se ne smije i veličine koja se pred djecom ne klanja!

O, Umni Svemiru, ti koji se zaklanjaš iza bića, koji postojiš s njima, u njima i radi njih, ti me čuješ jer u meni postojiš, i ti me vidiš jer sve živo vidiš. Zasiđ u moju dušu sjeme mudrosti da izraste u mladicu u tvojoj šumi i da rodi tvojim plodovima.

Amen.

Moja me duša poučavala

Moja me duša poučavala te me naučila da ljubim ono što drugi mrze, naučila me iskrenosti koju drugi nemaju te mi je objasnila da ljubav nije odlika onoga tko voli, već voljenoga. Prije nego što me duša tome naučila, ljubav za mene bješe tanana nit razapeta između dva bliska kolčića, a sada je ona za mene aureola bez početka i kraja, koja obuhvaća sve što postoji i koja se lagano širi da bi obuhvatila sve što će biti.

Moja me duša poučavala te me naučila da vidim ljepotu zapretanu u formu, boju i ljušturu; naučila me da s razumijevanjem gledam ono što ljudi smatraju ružnim, tako da mi se ono lijepim ukazuje. Prije nego što me duša tome naučila, na ljepotu gledah kao na zrake što trepere među stupovima dima i zatim iščežavaju. Sada vidim samo ono što zrake prosipa.

Moja me duša poučavala te me naučila da osluškujem glasove koji ne dolaze s jezika, niti u vidu krika iz grla. Prije nego što me duša tome naučila, osjetila mi bijahu zakrčljala i čuo sam samo buku i galamu. Sada se tišinom naslađujem,

čujem kako njena dubina pjeva himne vremenu, hvalospijeve svemiru i kako objavljuje tajne onostranog.

Moja me duša poučavala te me naučila da pijem ono što se ne cijedi, niti u čaše toči, što se rukama ne podiže, niti usnama dotiče. Prije nego što me duša tome naučila, moja žeđ bijaše poput slabe iskre na vrhu brijega od pepela; gasio sam je vodom iz rječice, ili gutljajima soka. Sada mi je čežnja postala čaša, silna želja piće, osamljenost pijanstvo. Još nisam i nikada neću svoju žeđ ugасiti. U toj neugasivoj žeđi ipak ima vječite radosti.

Moja me duša poučavala te me naučila da dotičem ono što nije ni tjelesno ni kristalno, i objasnila mi da je ono što se osjetilima opaža samo polovina pojamnoga, da je ono što imamo samo dio onoga što želimo. Prije nego što me duša tome naučila, tražio sam toplinu kada mi je bilo hladno, hladnoću kada mi je bilo toplo; i oboje kada sam bio klonuo. Sada su se moji skriveni pipci pretvorili u tananu maglu koja obuhvaća sve vidljivo na svijetu da bi se izmiješala s onim što se ne vidi.

Moja me duša poučavala te me naučila da udišem ono čime ne miriše aromatično bilje, niti se širi iz kadionica. Prije nego što me duša tome naučila, tregah za mirisima po vrtovima i kadionicama. Sada udišem ono što se ne može zapaliti, niti ga voda može potopiti. Punim grudima mirisnim dahom što dolazi iz vrtova ovoga svijeta, ali ga ne nosi ni jedan lahor ovoga zraka.

Moja me duša poučavala te me naučila da uzvikujem: »Evo me ponizan pred tobom« kada me doziva Nepoznato i Neizvjesno. Prije nego što me duša tome naučila, reagirao sam samo kada me poznati glas dozivao i išao sam samo poznatim, utabanim stazama. Sada mi poznato služi samo kao jahaća životinja

koja me nosi ka nepoznatom; ono što je lako koristim kao ljestve da bih dosegao Neizvjesno.

Moja me duša poučavala te me naučila da vrijeme ne mjerim riječima: Ovo bijaše jučer, ono će biti sutra. Prije nego što me duša tome naučila, prošlost zamišljah kao nepovratno vrijeme, a budućnost kao doba do kojeg neću stići. Sada znam da je u trenu sadašnjosti svo vrijeme, sa svime što nosi i što će donijeti.

Moja me duša poučavala te me naučila da ne ograničavam prostor riječima: Ovdje, tu i tamo. Prije nego što me duša tome naučila, kada bih se našao na jednome mjestu na Zemlji, mislio sam da sam daleko od svakog drugog mjesta. Sada znam da mjesto koje zauziram obuhvaća sva druga mjesta, da prostor u kojem sam sadrži sve druge prostore.

Moja me duša poučavala te me naučila da bdijem dok su svi usnuli, da spavam dok su svi budni. Prije nego što me duša tome naučila, ne obraćah pažnju na njihove snove u svome kratkom snu, niti su oni marili za moje snove dok su bili budni. Sada na krilima letim u svome snu dok me oni gledaju, i oni lete u svojim snovima dok se ja radujem njihovom izbavljenju.

Moja me duša poučavala te me naučila da me ne uzbuđuju hvalospjevi i da ne budem netrpeljiv prema pokudama. Prije nego što me duša tome naučila, stajao sam, podozriv, na brijegu svoga djelanja sve dok vrijeme ne pošalje nekog tko će ga pohvaliti ili pokuditi. Sada znam da drveće cvjeta u proljeće, plodove daje u ljeto, a da pri tom ne mari za pohvalu; znam da drveće rasipa lišće ujesen i da je golo zimi, a da se pri tom ne plaši prijekora.

Moja me duša poučavala te me naučila da nisam bolji od skitnica, niti viši od titana. Prije nego što me duša tome naučila, ljude sam dijelio na dvije grupe: na slabe, dostojne suosjećanja ili prezira, i na moćnike, dostojne da ih slijedim ili da se protiv njih pobunim. Sada znam da sam kao jedinka sazdan od onoga od čega su svi ljudi sazdana: moja vanjština je kao i njihova, moja nutrina je kao i njihova, moji ciljevi su i njihovi ciljevi, moj put je i njihov put. Ako oni griješe, i ja griješim; ako dobro čine, ponosim se njihovim djelom; kada ustaju, s njima ustajem; kada sjednu, s njima sjedim.

Moja me duša poučavala te me naučila da svjetiljka koju nosim nije moja i da pjesma koju pjevam nije u meni nastala. Jer, ako nosim svjetlost, nisam ja svjetlost; ako i jesam lira zategnutih struna, nisam ja svirač.

Moja me duša poučavala, brate, i pouke mi dala. Tebe je tvoja duša poučavala i pouke ti dala. Ja i ti smo bliski, jednaki. Sva razlika među nama u tome je što ja pomalo glasno govorim, a ti skrivaš ono što je u tebi, i to skrivanje je izvjesna vrlina.

Zemlja

Zemlja iz zemlje izbija prinudno i nasilno.

Zatim zemlja zemljom hoda gordo i ponosno.

Zemlja podiže od zemlje palače, kule i hramove.

Zemlja stvara na zemlji legende, doktrine i zakone.

Zatim se zemlja zamori zemaljskim djelatnostima, pa od zemljinih vijenaca plete siluete, vizije i snove.

Potom zemaljski san sklapa vjeđe zemlji te ona spava mirnim, dubokim, vječnim snom.

Konačno, zemlja doziva zemlju, govoreći: Ja sam majčina utroba i grobnica; ostat ću majčina utroba i grobnica sve dok zvijezde ne iščeznu i dok se sunce ne pretvori u pepeo.

Jučer danas sutra

Rekoh prijatelju: Pogledaj je kako se oslonila o njegovu ruku. Jučer je bila oslonjena o moju ruku.

On reče: Sutra će o moju.

Rekoh: Pogledaj je kako sjedi uz njega, a jučer je uz mene bila.

On reče: Sutra će mene.

Rekoh: Ne vidiš li kako pije vino iz njegove čaše, a jučer je pila iz moje?

On reče: Sutra će iz moje.

Rekoh: Vidi kako ga gleda očima punim ljubavi, a jučer je tako mene gledala.

On reče: Sutra će mene.

Rekoh: Slušaj kako šapuće ljubavne pjesme u njegovo uho, a jučer ih je šaptala u moje.

On reče: Sutra će u moje.

Rekoh: Vidi, ona ga grli, a jučer je grlila mene.

On reče: Sutra će uz mene.

Rekoh: Čudna li je žena!

On reče: Ona je kao život - ima je svaki čovjek. Ona je kao smrt - pobjeđuje svakog čovjeka. Ona je kao vječnost - sve će ljude uzeti u naručje.

Savršenstvo

Pitaš me, brate, kada će čovjek postati savršen.

Poslušaj moj odgovor:

Čovjek ide ka savršenstvu kada osjeti da je on bezgranični svemir; da je on more bez obala; da je on vatra što vječno gori; da je on svjetlost što vječno sija; da je on vjetar, bilo da puše, bilo da miruje; da je u oblacima kada iz njih grmi, sijeva i kiša pada; da je u potocima, bilo da su raspjevani ili da plaču; da je u stablima i kada cvjetaju u proljeće i kada ogole sjeseni; da je u visokim planinama; u ravnim dolinama; da je u poljima, bila ona plodna ili neplodna. Kada čovjek sve to osjeti, dopijeva tek na pola puta do savršenstva. Ako hoće da dosegne savršenstvo, valja da osjeti, ako uopće može osjećati, da je on dijete na majku oslonjeno; da je starac odgovoran za svoje potomke; da je mladić zalutao između želja i strasti; da je zreo čovjek što se bori sa svojom prošlošću i budućnošću; da je krijeposnik u svojoj isposničkoj ćeliji; da je prijestupnik u svojoj tavnici; da je znanstvenik među svojim knjigama i papirima; da je nezalica u tmini svoje noći i svoga dana; da je monahinja u cvijeću svoje vjere i trnju svoje samotnje; da je prostitutka u kandžama svoje nemoći i potreba; da je siromah u svojim jadima i potčinjavanju; da je bogataš sa svojim strastima i potčinjavanju istima; da je pjesnik u maglovitim večerima i blistavim svitanjima.

Ako čovjek može sve to iskusiti i spoznati, dopijeva do savršenstva i postaje sjena Božje sjene.

Neovisnost i fes

Nedavno sam pročitao napis jednoga književnika u kojemu protestira protiv kapetana i posade nekog francuskog broda kojim je plovio iz Sirije u Egipat. Žali se da su ga prisilili, ili da su ga pokušali prisiliti, da skine svoj fes za vrijeme objedovanja, jer svima nam je poznato da je skidanje kape pod krovom opći običaj kod zapadnjaka.

Ovaj protest mi se dopao, jer mi je pokazao Istočnjakovu privrženost nekim specifičnim simbolima svoga života.

Svidjela mi se odvažnost toga Sirijca, kao što mi se svidjelo kada sam jednom pozvao nekog indijskog princa u Milansku operu, u Italiji, a on mi je rekao: »Da ste me pozvali da posjetim Danteov pakao, rado bih pošao s vama, ali ne mogu sjediti na mjestu gdje mi zabranjuju da zadržim svoj turban na glavi i da pušim.«

Da, svidjelo mi se kada sam vidio da je Istočnjak privržen nekim svojim tradicijama, makar to bila samo sjena njegovih nacionalnih običaja.

Međutim, to svidanje ne može potisnuti neke grube činjenice koje postojano počivaju u individualitetu Istoka, njegovim sukobima i pretenzijama.

Da je taj književnik, kojemu je zasmetalo skidanje fesa na stranom brodu, promislio o tome kako je njegov otmjeni fes proizveden u nekoj stranoj tvornici, svakako bi mu bilo lakše da ga skine na bilo kojem mjestu i na bilo kojoj stranoj lađi.

Da je naš književnik promislio o tome da osobni integritet u nekim sitnim stvarima zavisi, i zavisit će, od tehničke i industrijske neovisnosti - a to je veliko - svoj fes bi skinuo pokorno i šutke.

Da je naš junak promislio, shvatio bi da narod čiji su duh i um porobljeni ne može biti slobodan ni u pogledu svoga odijevanja i običaja.

Da je o svemu tome promislio, ne bi napisao protestni članak.

Da je naš književnik promislio o tome da je njegov djed, Sirijac, plovio u Egipat na palubi sirijskog broda, u odjeći tkanoj i skrojenoj rukama Sirijki, naš slobodnjak bi oblačio samo odjeću proizvedenu u njegovoj zemlji i plovio bi isključivo sirijskim brodom, s kapetanom i mornarima Sirijcima.

Problem našeg hrabrog književnika je u tome što on protestira protiv posljedica, a previđa uzroke; on je obuzet vanjštinom, a ne suštinom. To je slučaj kod većine Istočnjaka koji hoće biti Istočnjaci samo po beznačajnim, sitnim stvarima, a diče se onim što su preuzeli od zapadnjaka, iako to nije ni beznačajno ni sitno.

Poručujem našem književniku i svima koji nose fesove: Hajdete, sami pravite svoje fesove, pa tek onda odlučujte što ćete s njima raditi, bilo to na brodskoj palubi, na vrhu planine ili u dolinama.

Samo nebo zna da ove riječi nisu napisane samo radi fesa, skidanja ili zadržavanja fesa na glavi pod krovom ili u nekoj drugoj prilici. Samo nebo zna da su one napisane zbog nečeg važnijeg od fesa, zbog nečeg višeg od svake glave i od svakog drhtavog tijela.

O zemljo

Divna li si i prelijepa, o Zemljo!

Potpuna li je tvoja pokornost svjetlosti i dostojanstveno li je tvoje potčinjavanje suncu!

Krasna li si opasana mrakom i lijepo li je tvoje lice pokriveno tamnim velom!

Umilne su pjesme tvojih svitanja i strašno li je kliktanje tvojih večeri!

Savršena li si, Zemljo, i blještavo sjajna!

Putovao sam tvojim ravnicama, penjao se na tvoje planine, spuštao se u doline, uspinjao na litice i ulazio u pećine. Spoznao sam tvoju krotkost u ravnicama, gordost na planinama, mir u dolinama, odlučnost na liticama, tajanstvenost u pećinama. Ti si smjerna moćnim ravnicama, uznosita skromnim planinama i skromna njihovim visinama, blaga odlučnim liticama i jasna tajnama svojih pećina.

Plovio sam tvojim morima, prelazio rijeke i slijedio potoke te sam čuo kako Vječnost govori kroz plimu i oseku, kako Vrijeme pjeva na tvojim visoravnima i kamenjarima, kako Život sa Životom tajno besjedi u tvojim klisurama i na padinama jer ti si sami jezik i usne Vječnosti, ti si struna Vremena i njegovi prsti, ti si ideja Života i njeno iskazivanje.

Tvoje proljeće me probudilo i odmamilo u šume gdje se tvoj duh u vidu isparenja diže; tvoje ljeto me posadilo u polja gdje se tvoje pregalaštvo u

plodove pretvara; tvoja jesen me zaustavila u vinogradima gdje se tvoja krv u vino toči; tvoja zima me u skrovište odvela dok se tvoja čistoća u vidu snijega rasipa, jer ti si sva mirisna u svome proljeću, štedra svojim ljetom, sva u izobilju sjeseni i u čistoći zimi.

Za vedre noći otvaram prozore svoje duše, i vrata, te u tebe izlazim bremenit strastima, vezan u okove egoizma, i zatičem te zagledanu u zvijezde što se tebi osmjehuju. Tada odbacujem svoje okove i breme, znajući da je duši mjesto u tvome zraku; da su njene želje u tvojim željama, njen spokoj u tvome spokoju, njena sreća u zlatnoj prašini koju zvijezde sipaju na tvoje tijelo.

Za noći prekrivene oblacima, zamoren snom i ljenčarenjem, izlazim u tebe i vidim kako si velika i silna, naoružana olujama, kako tvoja prošlost bije boj sa sadašnjošću, kako se ono što je u tebi staro bori s novinama, kako svojom snagom raznosiš sve što je nejak. Tada mi postaje jasno da su ljudske kosti tvoje kosti, da je ljudski zakon tvoj zakon, da su ljudski običaji i tvoji; znam da onaj tko vlastitim vjetrovima ne polomi suhe grane, neizbježno umire; da onaj tko vlastitim burama ne pokida svelo lišće, nestaje u apatiji; da onaj tko u vlastiti zaborav ne pohrani ono što je umrlo u njegovoj prošlosti, on je samo pokrov budućnosti.

Plemenita li si, Zemljo, i trpeljiva!

Velika li je tvoja tuga za sinovima što iz vlastite stvarnosti odoše u iluzije, izgubljeni između onoga što su dosegli i onoga što su izgubili!

Dok mi buku dižemo, ti se smiješ.

Dok mi griješimo, ti praštaš.

Dok mi hulimo, ti blagosiljaš.

Dok mi sknavimo, ti posvećuješ.

Dok mi spavamo bez snova, ti sanjaš vječito budna.

Dok mi tvoje grudi ranjavamo sabljama i kopljima, ti svoje rane vidaš uljem i balzomom.

Dok mi u tvoj mir zasijavamo kosti i lubanje, ti iz njih stvaraš topole i vrbe.
Dok ti mi predajemo leševe, ti naša gumna snopljem puniš, a groždem muljage.
Dok mi tvoje lice krvlju bojimo, ti naša lica pereš rajskim izvorima.
Dok mi iz tvojih njedara vadimo da pravimo topove i granate, ti od nas uzimaš
da praviš ruže i zumbule. Koliko li si trpeljiva, Zemljo, i koliko si samilosna!
Što si ti, Zemljo, i otkuda si?
Jesi li praška što se podigla ispod nogu Gospoda dok je išao od istoka Svemira
do njegovog zapada, ili si iskra iskočila iz ognja Beskonačnosti?
Jesi li sjeme zasijano u polje etera da bi njegova ljuštura bila probijena
odlučnošću jezgre i da bi se božanska mladica vinula k onome što je izvan
etera? Jesi li kaplja krvi u venama Najvećeg Moćnika, ili si kaplja znoja s
njegova čela?
Jesi li plod koji sunce tiho obasjava? Jesi li plod na stablu Univerzalne Spoznaje
čije korijenje seže u dubine Vječnosti, a grane mu se izvijaju u dubine Beskraja?
Jesi li, možda, dragulj koji je Božanstvo Vremena stavilo u pregršt Bezdana?
Jesi li čedo u naručju Svemira, ili si starica što prati protok Vremena zasićena
njegovom mudrošću?
Što si ti, Zemljo, i otkuda si?
Ti si ja, o Zemljo! Ti si moj vid i moje srce; ti si moj razum, moja mašta i moji
snovi; ti si moja glad i žeđ; ti si moj bol i radost; ti si moj san i moja java.
Ti si ljepota u mojim očima, čežnja u mome srcu, vječnost u mome duhu.
Ti si ja, o Zemljo, i da nije mene ni tebe ne bi bilo.

Samoća i izdvojenost

Život je otok u moru samoće i izdvojenosti.

Život je otok čije su litice želje, drveće snovi, cvijeće samoća, izvori žeđ, a ono
je usred mora samoće i izdvojenosti.

Tvoj život je, prijatelju, otok odsječen od svih otoka i kontinenata. Koliko god lađa i čamaca poslao k drugim obalama i koliko god lađa stiglo na tvoje obale, ti si ipak samo otok izdvojen u svojoj boli, osamljen u radosti, dalek u čežnji, nepoznat sa svojim tajnama i zagonetkama.

Vidio sam te, prijatelju, kako sjediš na gomili zlata, radostan zbog svoga bogatstva i ponosan na svoje blago, uvjeren da je svaka pregršt zlata tajna veza što povezuje misli drugih ljudi s tvojom mišlju i što spaja njihove težnje s tvojima. Vidio sam te kako, poput velikog osvajača, vodiš vojske i trijumfalne legije na jake tvrđave te ih razaraš, zatim ideš na druge jake utvrde te i njih osvajaš.

Kada sam te ponovo pogledao, vidio sam za zidinama tvojih riznica srce što drhti u samoći i izdvojenosti, kao što drhti žedan čovjek u kavezu načinjenom od zlata i dragulja, ali bez vode.

Vidjeh te, prijatelju, kako sjediš na prijestolju slave, a oko tebe ljudi što opijevaju tvoje ime, nabrajaju tvoja milosrđa i darove, u tebe zagledani kao u prosvijetljenog proroka koji im uznosi duše odlučnošću svoje duše i vodi ih između zvijezda i planeta. Dotle ti njih gledaš lica prepuna zanosa, snage i trijumfa, kao da si za njih ono što je duša za tijelo. Ali, kada te po drugi put pogledah, vidjeh tvoje osamljeno biće kako stoji uz tvoje prijestolje krunišući se otuđenošću i grcajući u samoći. Zatim vidjeh kako tvoje biće na sve strane ispruža ruku, kao da traži samilost od nevidljivih fantoma. Vidjeh to biće kako gleda negdje daleko preko ljudskih glava, u neko mjesto na kojemu ničega nema osim njegove samoće i izdvojenosti.

Vidjeh te, prijatelju, zaljubljena u lijepu ženu, kako med svoga srca točiš na njen razdjeljak, ruke joj obasipaš poljupcima, dok te ona gleda sa sjajem suosjećanja u očima i majčinskim osmijehom na usnama. Tada rekoh sebi: »Ljubav je odagnala samoću ovoga čovjeka, izbrisala je njegovu izdvojenost te se on sada vraća i spaja sa Sveopćim Univerzalnim Duhom koji putem ljubavi privlači k sebi ono što se od njega izdvojilo u prazninu i zaborav.« Ali, kada te po drugi

put pogledah, vidjeh, umjesto tvoga zaljubljenog srca, osamljeno srce koje bi htjelo da svoje tajne povjeri nekoj ženi, ali ne može; vidjeh iza tvoje duše što se topi u ljubavi jednu drugu, usamljenu dušu, nalik na izmaglicu koja bi htjela da se u rukama drage pretvori u suze, ali ne može.

Tvoj život je, prijatelju, izdvojeno boravište, daleko od svih drugih boravišta i živih stvorova.

Tvoj unutarnji život je boravište daleko od svega što ljudi nazivaju tvojim imenom. Ako je to boravište mračno, ne možeš ga osvjetliti susjedovom svjetiljkom; ako je pusto, ne možeš ga ispuniti susjedovim dobrima; ako se nalazi u pustinji, ne možeš ga prenijeti u vrt koju drugi zasadi; ako se nalazi na vrhu planine, ne možeš ga spustiti u dolinu kojom tuđe noge stupaju.

Tvoj duševni život je, prijatelju, okružen samoćom i izdvojenošću. Da nije te samoće i izdvojenosti, ti ne bi bio ti, niti bih ja bio ja. Da nije te samoće i izdvojenosti, tada bih, čuvši tvoj glas, pomislio da ja govorim; kada bih pogledao tvoje lice, pomislio bih da sebe vidim u ogledalu.

Procesije

Dobro u ljudima je usiljeno ako mu se srcem ne predaju

a ljudsko zlo ne iščezava ni kada se pokopaju

Većina ljudi su kao igračke koje zakratko pokreću prsti Usuda

a zatim ih razbijaju

Nikad ne reci da je netko bez premca u znanju

i nikad ne reci da nekog drugog svi trebaju poštivati

Jer najbolji ljudi nalik su jednome stadu koje vodi glas pastira

a oni što ne idu nestaju

U Prirodi nema pastira

u njoj nema ni stada
I kad tamo dolazi zima
uz nju se proljeće ne prokrada
Ljudi su tek ropska stvorenja
onome tko odbija da se pokorava
Ako se jedan rob pobuni nekada
pobuna se onda svima dopada

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma razum napasa
Zvuk flaute je trajniji
i od slave i od poniženja

Život nije ništa do san koga opsjedaju
snovi onih što se željama duše predaju
Tajnu duše sjete u duši pokrivaju
a kada sjete nestanu radosti je zaklanjaju
Tajnu života svakojake blagodati pokrivaju
a kada one nestanu nemiri je zastiru
Zato oni što se iznad blagodati i briga izdignu
postaju ljudi što se mislima predaju

U Prirodi nema sjeta
u njoj nema ni briga
I kad lagan vjetar puše
ne donosi sobom otrova
Kad u duši obitava sjeta
ona je samo kratkotrajna sjena
Jer iza dušinih oblaka

javlja se svjetlost zvjezdana

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma otklanja tugu
Zvuk flaute traje
i kad dođe kraj vremenu

Rijetki su na Zemlji koji se raduju životu kakav im se nudi
i rijetki se nemiru ne podaju
Zato su ljudi od života načinili rijeku
toče je u pehare zamišljene i njome se opijaju
I dok piju ljudi se silno raduju i vjeruju da su zalog ljubavi
a zapravo se opijumu svikavaju
Jedni su bučni u molitvi
drugi kad bogati postaju
a treći se snovima kao vinom omamljuju
Tako je Zemlja nalik na krčmu što pripada Usudu
na krčmu kojoj se samo pijanice raduju
Ako vidiš nekog trijeznog kličeš sav u čudu
je li se to kišni oblak prikrao mjesecu

U Prirodi nema pijanstva
ni od vina niti od himera
Jer u potocima ničeg drugog nema
osim eliksira oblacima
Omamljivanje je potrebno ljudima
kao mlijeko
kao majčina dojka
Tek kad ostare i padnu u naručje pokoja

dosegnu doba u kome se dojka odbija

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma se najbolje pije
Zvuk flaute traje
i kada visoravan nestaje

Vjera je u ljudima nalik na polje na kome siju
samo oni što sijući vide korist svoju
Od sanjara koga vječnim mirom obmanjuju
i glupaka koga strašnom vatrom zastrašuju
Jer bez zagrobne kazne ljudi ne bi da se bogu klanjaju
ne bi vjerovali da nije nagrade koju očekuju
Kao da im je vjera nalik na nešto čime trguju
te ako su nemarni gube
ako su uporni dobijaju

U Prirodi nema vjere
u njoj nema ni ružne nevjere
Jer kad čuješ slavujeve pjesme
kao da slušaš nešto najljepše
Ljudsko vjerovanje dođe
i nestane poput sjene
Poslije Isusa i poslije Tahe¹
na Zemlji nema nove vjere

Daj mi flautu i zapjevaj

jer pjesma je najbolja molitva
Zvuk flaute traje
i kad nestane života

Pravda bi zemaljska i demone rasplakala da je čuju
i mrtvi bi joj se smijali kad bi mogli da je spoznaju
Tamnica i smrt sitnim grješnicima pripadaju
slava čast i bogatstvo onima što veliki ostaju
Kradljivca cvijeta ponižavaju i osuđuju
a kradljivca polja hrabrim i odvažnim nazivaju
Ubojicu tijela zbog njegova prijestupa ubijaju
a za ubojicu duše neće ni da znaju

U Prirodi nema pravde
u njoj nema ni kazne
I kad vrbe svoju sjenu bace
ponad prašne zemlje
čempres nikada ne kaže
da to krši propise
Ljudska pravda slična smetovima
što se tope čim ih spazi sunce

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je pravda srcima
Zvuk flaute traje
i kad odzvoni grijesima

Istina pripada odlučnima i kada duše ojačaju gospodare

---

¹ Vjerojatno autor misli na Muhameda, islamskog vjesnika vjere.

a kada oslabe druge ih zamjenjuju
U pećini je samo vjetar kome se lisice ne približavaju
bilo da su lavovi u njoj
bilo da su odsutni
U čvorcima strah ostaje iako letjeti znaju
a orlovi su ponosni i kad su na izdisaju
U duši ima odlučnosti koju ne mogu odagnati ljudske ruke
htjeli to ljudi ili ne htjeli da znaju
Ako nekad vidiš da nejaki vladaju
tad bi ljudi morali u bijeg da se daju

U Prirodi nema odlučnosti
u njoj nema ni slabosti
Jer i kad lavovi počnu rikati
da je to strašno ne može se reći
Ljudska odlučnost nalik je sjeni
u prostoru kojim kruže misli
Ljudska prava znaju truliti
isto kao lišće s jeseni

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma daje odlučnost dušama
Zvuk flaute traje
i kad nestane sunaca

Ljudsko znanje je poput puteva čiji se počeci znaju
ali im krajevi samo vremenu samo Usudu pripadaju
Sanjarenje je najbolje znanje ako ga se neki domognu
pa se kreću među pospanima koji im se rugaju

Ako vidiš sanjare što se od ljudi odvajaju
znaj da ih ljudi odbacuju i omalovažavaju
Jer sanjar je prorok koga buduća vremena zaklanjaju pred ljudima
što se plaštem prošlosti pokrivaju
On je stranac ali je prisutan u ovome svijetu
on gromko govori bilo da ga hule ili prihvaćaju
On je moćan i kada se obraća s krotkošću
ali je i nedokučiv bilo da mu prilaze ili ga napuštaju

U Prirodi ne postoji znanje
u njoj ne postoji ni neznanje
Jer i kada se povija granje
ne može se reći da to zaslužuje veličanje

Cjelokupno ljudsko znanje
poput je magle što pada na polje
Ali čim sunce na obzorju grane
ubrzo i magle nestane

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je najbolje znanje
Zvuk flaute traje
i kad svjetlost zvijezda zgasne

Slobodnjaci na Zemlji od svojih želja zidaju vlastite tamnice
i nesvjesno robovi postaju
Čak i kad se svojih predaka oslobađaju
padaju u ropstvo onih što ljube i razmišljaju
Jer takvi se samo raspinjanju dovijaju

u svojoj odvažnosti i istini laži skrivaju
Oni su slobodni samo u svome srljanju
ka vrhuncu trajne slave gdje ipak sitni ostaju

U Prirodi nema slobodnjaka
u njoj nema ni roba ni prezrena
U Prirodi slava nema značaja
u njoj i mjehurić zna da pliva
I kad badem svoj cvijet rasipa
iznad suhoga raslinja
Ne kaže da je suha trava ponizna
a on velikan vrijedan poštovanja

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je najslavnija
Zvuk flaute je trajniji
od prezrena i od velikana

Dobrota u ljudima je poput školjki koje omekšaju
otvore se ali u sebi bisere ne kriju
Podli ljudi dvije duše imaju: jednu nalik tijestu
drugu tako tvrdu da sličići kamenu
Lakomislenima i onima što kao žene izgledaju
igla može krv pustiti kroz odjeću
Dobrota je podlima oklop kojim se zaklanjaju
kada ih strah uhvati ili kada se riziku izlažu
Ako vidiš moćnike koji blago nastupaju
znaj da na takvima ljudski pogledi ostaju

U Prirodi nema dobrote
blagost je tamo za malodušne
Jer hrast izvija svoje grane
visoko iznad zelene vrbe
Kada paun štedro razgrne
svoje haljine purpurne
Ne zna čini li to zbog dobrote
ili zato što je pun ljepote

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je dobrota krotkoga
Zvuk flaute traje
kad nestane slabog i moćnoga

Otmjenost je način da se ljudi obmanjuju
a najotmjeneji su oni koji vješto podražavaju
Neki ljudi se očaravaju stvarima koje ne znaju
stvarima od kojih ni koristi ni štete nemaju
Ima i tirana koji u sebi kralja gledaju
u svojim riječima svetinju i u glasu pjesmu
Ima umišljenih koji svemir svojim ogledalom smatraju
a vlastitu sjenu mjesečinom na kojoj stvari blistaju

U Prirodi nema otmjenosti
otmjenostr pripada slabosti
Jer iako izgleda da će klonuti
hijena se ne podaje bolesti
Njene se rijeke mogu kušati
pitke kao rajski izvori

Pune snage pune odlučnosti
one mogu i stijene nositi

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je najotmjerenija
Zvuk flaute je trajniji
i od dobra i od gruboga

Ljubavi u ljudima razne oblike imaju
al' većina je kao trava: ne cvjetaju nit' plodove daju
Mnoge ljubavi su kao blaga vina što prijaju
a mnoge su kao jaka vina što opijaju
Ljubavi koje samo tijela odvođe i spajaju u postelji strasti
ništa dobro ne zavrjeđuju
One slične na kralja koga su zatočili u tamnicu
te odbija da živi a podanici ga izdaju

U Prirodi nema raspusnika
koga samo ljubav opsjeda
Ni kada se čuje bikovska rika
ne može se reći da je bludnička
Ljudska ljubav je bolest opaka
što se krije u mesu i kostima
Tek kad mine snaga mladička
nestaje i ta bolest opaka

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je ljubav najzdravija
Zvuk flaute je trajniji

od svakog lijepog izgleda

Ako vidiš one što se bezumno zaljubljuju
znaj da ne mare ni za hranu ni za pitku vodu
Ljudi takve ludima nazivaju
pitaju se zašto trpe i što od ljubavi očekuju
Ima li u toj ljubavi nešto zbog čega im krv bije iz očiju
a u stvari ne zaslužuje ni najmanju pažnju
Ti što zbore tako zvijeri su što prije rođenja umiru
oni ne znaju bit onoga što život daje niti je naslućuju

U Prirodi nema prijekora
u njoj nema ni cenzora
Ako bi gazela poludjela
zbog sunčevog zalaska
Najmoćnija ptica ne bi kazala
da je to čudo koje se ne viđa
A našeg pametna čovjeka
samo čudna stvar očarava

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je najbolje ludilo
Zvuk flaute traje
kad nestanu razložno i umno

Kazuj: Slavni osvajači u sjećanju nestaju
ali se nenormalni nikad ne zaboravljaju
Pravo bojište bijaše u Aleksandrovu srcu

a ogroman hram u Kajsovu² posljednjem dahu
U pobjedama prvoga su trijumfi što nestaju
a u patnjama drugoga trijumfi što traju
Jer ljubav pripada duhu a ne pripada tijelu
vino ne služi za dobijanje šećera već pomaže objavu

U Prirodi je jedina molitva
molitva strasnih ljubavnika
Od bivših kraljeva despotskog vladanja
od strašnih tirana nad svjetovima
Ipak su ostala samo slova
što čine imena grešnika
A prava ljubav se među nama
istinskim trijumfom naziva

Daj mi flautu i zapjevaj
zaboravi nasilje moćnika
Ljubica je ipak samo čaša
u koju se ne toči krv već rosa

Sreća na ovom svijetu predstavlja tek siluetu za kojom se čezne
a kad se dostigne prelazi u dosadu
Ona je poput rijeka što u ravnici hitaju
a kad u nju dođu smire se i zamućuju
Jedino u čežnji za moći ljudi sreću osjećaju
a kad moćni postanu onda malaksaju
Ako vidiš sretnike koji od moći odustaju
možeš reći da ima pouke u njihovom ponašanju

---

² Najpoznatiji prijeislamski arapski pjesnik, živio u prvoj polovini VI stoljeća.

U Prirodi nema nadanja
u njoj ne postoji ni dosada
Kako da za nečim čezne Priroda
kada je sve već postigla
Kako da se Priroda nečemu nada
kad je ona sama jedina nada
Život koji je samo nada
u jednu vrstu bolesti spada

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je svjetlost i vatra
Zvuk flaute je čežnja
koju malaksalost nikad ne savlada

Stremljenja duha duboko se u čovjeku skrivaju
i nikad se u pojavnom obliku ne objavljuju
Kažu da duše kada savršenstvo postignu³
sve prestaje pa i same duše iščezavaju
Kao da su one plodovi
koji čim sazriju i čim vjetar puhne s drveća padaju
Drugi kažu da kada tijela skončaju
od duša nikakvi tragovi ne ostaju
Kao da su one sjene što na rječice padaju
a kad se vode zamute ni traga im ne ostavljaju
Sve traje i praške u tijelu ne počivaju
one se ni u dušama ne nastanjuju

---

³ Ovdje se ispoljava Džubranov misticizam: duše postižu savršenstvo tek smrću kojom se odvajaju od tijela i nestaju u Bogu.

Uvijek kad u skute sjeverni vjetrovi pušu
slijede ih istočni vjetrovi što ih raskriljuju

U Prirodi nema razlike
između tijela i duše
Zrak je voda što se njiše
i rosa je voda što se ne kreće više
Miris je cvijet što se proteže
i zemlja je zamrznuto cvijeće
Topoline sjene su same topole
što su misleći da je noć popadale

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je i tijelo i duša
Zvuk flaute je trajniji
od izlaska i zalaska sunca

Duša se kao u maternici smješta u tijelu
dok ne izađe izdigne se i potone u Pučinu⁴
Ona je embrio i čas smrti je za nju
čas rođenja u bezbolnu porođaju
Ali neki jalovi ljudi u sebi i sablasti imaju
sablasti im ni žicama izvući ne mogu
One su uljezi a duše se ne rađaju bolno
niti se nose u velikom truhu
Koliko je bilja na zemlji nevična mirisu
i koliko je oblaka na obzorju što ne nose kišu

---

⁴ Mističko »potonuće duše u Pučinu« je njeno spajanje s bogom.

U Prirodi nema neplodnoga
u njoj nema ni uljeza
U hurmi postoji sjemenka
koja palminu tajnu čuva
U saću meda je zagonetka
pčelinjih košnica i polja
Jalovost je jedna vrsta izraza
koga je stvorila apatija

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je poput živa tijela
Zvuk flaute je trajniji
i od ploda i od rođenja

Smrt je kraj onom tko prijanja za Zemlju
a tek je početak i trijumf onom tko pripada eteru
Jer traju oni koji u osvit snove prigrljuju
a gase se oni što po svu noć spavaju
Oni što se budni zemlji priklanjaju
grle zemlju i kada ruže izdahnu
Smrt je kao more: lagani ga prebrođuju
a oni pod teškim bremenom u njega poniru

U Prirodi nema smrti
u njoj nema ni humki
Jer i travanj kada odlazi
s njime ne umiru radosti
Zabluda je strah od smrti
zabluda što se skriva u grudi

Onaj tko jedno proljeće proživi
kao da je živio život vječiti

Daj mi flautu i zapjevaj
jer pjesma je tajna vječnosti
Zvuk flaute ostaje
i kada nestanu svjetovi

Daj mi flautu i zapjevaj
zaboravi što smo ja i ti kazali
Jer zaludu su riječi
već me svojim djelom izbavi

Jesi li uzeo Prirodu poput mene za svoj dom
a ne zamkove
Slijediš li i ti potoke
i da li se uspinješ uz litice
Kupaš li se i ti mirisom
a zatim se brišeš svjetlom
Opijaš li se zorom kao vinom
iz pehara optočenih eterom
Sjediš li popodne poput mene
u šumi vinove loze
Gdje teški grozdovi vise
nalik na zlatne lustere
Grozdovi su izvori žednome
oni su hrana gladnome
Oni su slast i mirisno bilje
i vino onome tko hoće

Da li noću na travu liježeš
i nebom se pokrivaš
I tako za budućnost ne brineš
kao što i prošlost zaboravljaš
Noćni mir je kao more
čije ti talasanje do ušiju dopire
I usred noći ima jedno srce
što treperi kraj tvoje postelje

Daj mi flautu i zapjevaj
zaboravi bolest i lijekove
Ljudi su nalik na redove
ali samo vodom ispisane
Da mi je znati kakve ima koristi
u zbijanju i u skučenosti
U sporenju i galami
u dokazivanju i svađi
Sve su to krtičji tuneli
i sve su to paukove niti
Onaj tko živi u nemoći
lagano se primiče smrti

Stalni život u Prirodi predstavlja najveću sreću
ne bih je napuštao da sam gospodar svom vremenu
Ali Usud je duboko u mome biću
i on mi ne da da idem u Prirodu kad hoću
Sudbine imaju vlastite puteve što se ne mijenjaju
i ljudi zbog svoje nemoći do ciljeva ne dopijevaju

Dušo

Dušo da ne stremim Vječnosti
ne bih čuo melodiju koju samo Vrijeme pjeva
Već bih život prekratio
i od tijela načinio tajnu koju groblje skriva

Kad se ne bih dušo kupao suzama
i bolom ukrašavao oči
Živio bih slijep, s noktima u očima
i gledao samo u lik tami

Što je život dušo nego noć u pohodu
a ipak je smjenjuje zora koja traje
Tako mene žeđ u srcu upućuje rajskom vrelu
i gutljaju smrti milosrdne

Ako dušo neznalica kaže da i duša i tijelo nestaju
da se ne vraća ono što nestane
Reci mu da cvijet nestaje
ali ima sjemenku koja ostaje i tajnu vječnosti krije

Noćna pjesma

Noć je utihla i u njedrima mira

skrivaju se snovi
Hita mjesec, mjesec sa očima
što tragaju gdje su dani

Hajde Kćeri polja da pohodimo
vinograd ljubavnika
Možda ćemo vinom da ugasimo
strast što je uzavрила

Slušaj kako slavuj u poljima
toči svoje melodije
U prostor na čijim je brežuljcima
mirisni dah bazilike

Ne plaši se djevojko jer zvijezde
znaju priče čuvati
I noćna magla što pokriva vinograde
umije tajne sakriti

Ne plaši se jer demonica
u svojoj čarobnoj pećini
Spava omamljena, skoro nevidljiva
i za topline oči

Kralj demona dolazi i zatim odlazi
a ljubav ga ne napušta
On je zaljubljenik kao i ja i ne može otkriti
uzroke svojih jada

Drozd

Pjevaj drozde jer u pjesmi su tajne ovoga svijeta
Da mi se poput tebe osloboditi tamnice i okova

Da mi je letjeti kao duša iznad dolina
Ispijati svjetlost što se toči u čaše od etera

Da mi je poput tebe biti nedužan smjieran i radostan
Budućnosti pošteđen i prema prošlosti nemaran

Da mi se krasiti tvojom tananošću i ljepotom
Da mi vjetar diže krila i krasih ih rosom

Da mi je poput tebe, kao misao letjeti ponad visoravni
I melodije među stepama i oblacima ispijati

Pjevaj drozde i odagnaj moje tuge
Jer u tvom pjevu je nešto što mi čula trone

Ako spletkarite

Ako danju oko mene spletkarite
i pričate ružne priče noću
Kulu mog strpljenja razoriti ne možete
uzeti mi ne možete ni vino ni čašu

Jer moj život je spokoju stanište
i srce mi je svetišće miru -
Vi što se patnjama hranite
san kušate slobodno i s radošću

Znamenitost

Jedan red ispisah u pijesku na otoku
Pretočivši u njega sav svoj um i dušu

U vrijeme plime dođoh da pročitam zagonetku
Ali na obali ne vidjeh ništa osim glupost svoju

Što to potok zbori

Zaputih se dolinom u vrijeme osvita
koji objavljuje neprolazne tajne svijeta
I slušah kako potok što dolinama hita
pjeva zbori i doziva:

Nije život sav u bezbrižnosti
već je život u željama i nadama

Pjevati se ne može na samrti
već se umire u bolesti i mukama.

Mudrost ne počiva tek u govoru
već u tajni što se u njemu krije

Znamenitost nije u visoku položaju
već je slavan tko položaj odbije.

Plemenitost ne potiče od djedova
mnoge plemenite djedovi su učinili žrtvama

Poniženje nije posljedica okova
okovi se znaju sjajem natjecati sa grivnama.

Raj ne dolazi uvijek sa dobrim djelima
već je raj u srcu radosnom

Pakao nije u paklenim mukama
već je pakao u srcu opustjelom.

Bogatstvo nije u sjajnome zlatu
jer mnogo je bogatih beskućnika

Siromaštvo nije u samom nemanju
jer najveće su blago svijeta plašt i pogača.

Ljepota se ne može samo na licu ispoljiti
već je ljepota svjetlost u srcima

Savršenstvo nije samo u štedrosti
jer mnoga dobra djela pripadaju grešnima.

Tako je zborila ta rječica

lijevo i desno rasutim stijenama
Možda su to što je kazala rječica
tajne koje će odnijeti morima.

Moja šutnja je himna

Moja šutnja je himna i moja glad nesnosna,
u mojoj žeđi je voda i pijanstvo u trezvenosti;
Mojoj samoći ima kraja jer moja je ljubav svetkovina,
u meni je nešto znano a nešto tajna u vanjštini.
Često sam se jadao a srce se ponosilo brigama,
često sam plakao a usta se nisu htjela otvoriti;
Često sam žudio za društvom a okružen bio drugima,
često sam već imao nešto što sam htio dosegnuti.
Na sagu snova mrkla noć se igra mojim željama
ali će ih jutro sve rasute pokupiti.
Kao ogledalom proničem u tijelo mislima
i u njemu vidim dušu koju bi misao htjela zadržati:
U meni je ono što me iscrpljuje i što me obećava prostranstvima,
u meni je smrt i pokoj a i ono što će uskrsnuti,
Jer da nisam živ ne bih se pridružio mrtvima,
da nije stremljenja duše ni grob me ne bi htio uzeti.
Kad upitah dušu što Vječnost čini s našim željama
moja duša odgovori:.. ja pripadam Vječnosti.

Žar starosti

O, doba ljubavi, mladost je već minula

i život izmiče poput slabe sjene
Kao jedan red u knjizi prošlost se izbrisala
a na trošnu listu ga ispisaše sanje mladičke
Zato nam je stvarnost teškom kaznom postala
uskraćujući nam radosti ovosvjetske

Jer minu ono što smo silno voljeli
a ono za čim smo čeznuli sada nas zamara
Nestalo je i ono za čim smo tugovali
kao noćni san koga je odagnala zora

O, doba ljubavi, može li se nada najzad osloboditi
prohoda vremena kad duša vječna postane
Može li pokoj otiske poljubaca izbrisati sa usana
što više ne ljube obraze rumene
Može li nam zamor približiti ili iz nas odagnati
čaroliju spajanja i strasti nepostojane

Da li smrt zaglušuje uši koje su čule
roptanje u nasilju i pjesme mira
Da li grob zatvara oči koje su vidjele
brižno čuvane tajne i tajne umora

Ispili smo mnogo čaša što blistaju
u ruci krčmara kao svjetlost sjajne
Ispijali rosu sa usana gdje se sakupljaju
melodije meke kao što su usne rumene
Kazivali smo pjesme sve dok ne dospiju
glasovi naših duša u cvjetnjake nebeske

O, ti dani su uveli poput cvjetova
što pred zimskim snjegovima padaju
Jer ono što vrijeme tako štedro dariva
ruke stradanja krišom uzimaju

Da smo znali da sve što jedne noći propustimo
trajno u miru i pokoju iščezava
Da smo znali da sve što u trenu propustimo
u pustoši i besanici uskrsava
Da smo znali kako tren ljubavi koji propustimo
u daljine vremena, u nepovrat propada!

Sve smo to sad spoznali ali tek kada je
Usud kliknuo: Dižite se i krenite!
Svega se toga sjećamo ali tek kada je
grob nam doviknuo: Meni se primaknite!

Halil Džubran

Među najznačajnije pojave u modernoj arapskoj književnosti spada tzv. književnost mahdžera, koja je najzrelija umjetnička ostvarenja dala u prvoj polovini 20. stoljeća. Ovu književnost stvarala je grupa književnika iz redova brojne arapske emigracije u SAD-u, koja je zbog ekonomske nužde napuštala Libanon i Siriju i otisnula se u novi svijet u potrazi za bogatijim izvorima egzistencije. Uglavnom ne ostvarujući svoje nade o materijalnom izobilju, libanonsko-sirijska književna emigracija u SAD-u bila je oplemenjena

saznavanjem euro-američke književne tradicije, u mnogome drukčije od one kojoj su izvorno pripadali. Zahvaljujući intenzivnom komuniciranju s ne-arapskim poetikama i književnom umjetničkom produkcijom zapadnog civilizacijskog kruga, ovi književnici su na nov način promišljali književnost i stvarali su takva umjetnička djela koja su dala snažan impuls arapskoj književnoj renesansi.

Književnici mahdžera su predstavljali monolitnu i poetički homogenu grupu na čijem čelu je bio daroviti i uticajni Libanonac Džubran Halil Džubran. Na njegovu inicijativu, u New Yorku je 1920. godine osnovano *Udruženje pera* (Al-Rabita al-qalamiyya) koje je za jedno desetljeće djelovanja snažno utjecalo na usmjeravanje moderne arapske književnosti novim tokovima. Poduzimljivi Džubran je u *Udruženju pera* okupio najtalentiranije libanonsko-sirijske književnike u emigraciji, među kojima su najznačajniji Mihail Nuajma (rođen 1889.), Ilja Abu Madi (1889.-1957.) i Nesib Arida (1887.-1946.). Samo jedan znameniti arapski književnik u SAD-u ostao je izvan *Udruženja pera* iako je poetički bio sasvim blizak njegovim članovima. Naime, Amin al-Rejhani (1876.-1940.), prema navodima povijesničara književnosti, nije prihvatio članstvo u ovoj književničkoj organizaciji zbog sukoba s Džubranom u vezi s poimanjem arabizma kao svearapskog nacionalnog pokreta: Al-Rejhani je zagovarao arabizam kao neophodnost svearapskog duhovnog i političkog jedinstva »isprovociranog« kulturalnom i političkom penetracijom Zapada, odnosno kolonijalizmom, na jednoj strani, i uvjetovanog činjenicom o arapskom lingvističkom i tradicijskom jedinstvu, na drugoj strani. Džubran je, navodi se, kategorički odbijao aktualizirani arabizam ističući, nasuprot tome, svoj lokal-patriotizam, ili privrženost samo rodnom Libanonu.

»Radikalizam« književnika mahdžera u SAD-u u odnosu prema tradicionalnoj arapskoj poetici nije bio »posljedica« jedino saznavanja euro-američke

književnosti koja je, uistinu, obogatila njihova iskustvo o književnosti, jer su i književnici na arapskom istoku u to vrijeme bili otvoreni za utjecaje euro-američke i ruske književnosti. Međutim, značajna razlika je u tome što je književna emigracija u SAD-u organizirala vrlo bogatu vlastitu izdavačku djelatnost na arapskom jeziku, tako da je mogla nesmetano objavljivati književna djela koja su i u pogledu forme i u pogledu sadržaja netradicionalna i antitradicionalistička. Nema sumnje da mnoga od tih djela ne bi mogla »proći« kod tradicionalistički orijentiranih urednika na arapskom istoku čija je uređivačka politika bila u sprezi s konzervirajućom književnom kritikom. Zbog takvog stanja stvari, u arapskom svijetu je bilo moguće jedino oštro kritizirati književnike mahdžera zbog »europeizacije« arapske književnosti (premda su i tamo njihova djela, u ograničenoj mjeri, nailazila na topao prijem); hajka na »heretične« književnike kulminirala je u javnom spaljivanju, na bejrutskim ulicama, upravo Džubranovog djela *Pobunjeni duhovi*, a sam autor je ekskomuniciran iz maronitske crkve.

U prvoj polovini 20. stoljeća u SAD-u je izlazilo tridesetak listova i časopisa na arapskom jeziku, doduše s povremenim prekidima, ali je izdavačka djelatnost književnika mahdžera bila uglavnom koncentrirana oko nekoliko najznačajnijih časopisa: *Al-Samir* (osnovao ga Abu Madi 1929. godine u New Yorku), *Al-Funun* (osnovao ga Nesib Arida 1913.), *Al-Saih* (osnovao ga Mesih Hadad 1912.) i *AI-Muhadžir* (osnovao ga Amin al-Gurejib).

Džubranovom smrću 1931. godine u New Yorku, završava se organizirano djelovanje arapske književne emigracije: znatan broj listova i časopisa definitivno se ugasio, jer su se mnogi književnici vratili u arapske zemlje. Istovremeno, njegovom smrću raspalo se i *Udruženje pera* čiji je predsjednik i stup ostao sve do kraja života. Nekoliko mjeseci poslije smrti, Džubranovi posmrtni ostaci brodom su prevezeni, po nalogu njegove sestre, u Libanon, gdje

su dočekani s velikim počastima i sahranjeni u rodnom mjestu. Time kao da je ostvarena njegova vizija iskazana u tekstu *Vama vaš, meni moj Libanon*, gdje kaže, opisujući »sinove svoga Libanona« kojima se ponosi:

»To su oni koji napuštaju Libanon bez ičega osim zanosa u srcima i snage mišica, a u njega se vraćaju sa svim zemaljskim dobrima u rukama i s lovorovim vijencima na glavama.«

Mnogo godina ranije, Džubran je kao dvanaestogodišnji dječak napustio rodnu Bšeru u kojoj je rođen 1883., nikada ne zaboravljajući tihi žubor rijeke Kadiše koja protiče pored Bšere, niti šumor obližnjih cedrovih šuma. Emigrirao je u Boston sa cijelom obitelji koju je tamo desetkovala sušica, ali se dvije godine kasnije vratio u Libanon radi temeljitog učenja arapskog jezika, i taj kraći boravak u zavičaju (1896.-1901.) utisnuo je neizbrisiv pečat na njegovo pjesničko biće. Radost ponovnog neposrednog doživljavanja zavičajnosti bila je pomućena nepojmljivo krutim tradicionalizmom u svim domenima života, što Džubran prvobitno nije iskusio zbog svoje mladosti. Od tada, Džubran u brojnim djelima umjetnički obrađuje svoja iskustva o Libanonu, često jarnosno »napadajući« krute zakone tradicije, posebno u djelima *Oluje* i *Pobunjeni duhovi* koja su mu svojevremeno u dijelu arapskog svijeta pribavila epitet nihiliste.

Za vrijeme boravka u Libanonu začelo se umjetnički najzrelije i u svijetu najpoznatije Džubranovo djelo *Prorok* koje je istovremeno i najduže sazrijevalo u njemu. Prvim rečenicama ovoga djela, napisanim na arapskom jeziku, autor nije bio zadovoljan, ali ga je godinama opsjedala ideja o konačnom uobličavanju *Proroka*. Na posredan način, u tome je značajnu ulogu odigralo Džubranovo dugogodišnje toplo prijateljstvo s Mary Haskel, koja je čvrsto vjerovala u njegov talent, pa je, pored pružanja moralne podrške, postala njegov dobročinitelj, premda ni sama nije bila bogata. Džubran je sa svoje strane ovo postojano prijateljstvo »nagrađivao«, između ostalog, posvećivanjem jednog

broja djela nesebičnoj ženi (najčešće pod inicijalima M. E. H.), a u oporuci je zavještao da ona poslije njegove smrti preuzme brigu o umjetničkoj (književnoj i slikarskoj) ostavštini. U želji da pomogne Džubranovo umjetničko sazrijevanje, Mary Haskel ga o svom trošku šalje u Pariz (1901.-1903.) koji je, zaista, presudno djelovao na formiranje Džubrana kao umjetnika, prema tome i na završavanje *Proroka* započetog u Libanonu. Naime, Džubran je u Parizu nastavio s radom na ovome djelu (i dalje na arapskom jeziku), ali mu u to vrijeme dolazi do ruku Nietzscheovo djelo *Tako je govorio Zaratustra* od kojeg se, zatim, godinama nije odvajao. Očaran književnim vrijednostima Nietzscheovog djela, nastavio je pisati *Proroka* pod njegovim utjecajem za koji možemo reći da je ostao samo na nivou izuzetno snažne *inspiracije*, a ne pukog podražavanja, ili, čak, mjestimičnog prepisivanja, kako se u nekim izvorima navodi. Džubran je, naime, iz tog Nietzscheovog djela učio kako se upotrebljavaju određene stilske figure, kao što su parabole, antropomorfizmi i dr., te kako da u umjetnosti koristi snažne emocije i gorljiv stil za napad na nasilje organizirane religije nad individualnom slobodom i imaginacijom. Međutim, Džubran se takvim književno-stilskim vrijednostima priklonio još ranije, kada ih je otkrio u *Bibliji* i *Kur'anu* koji su do kraja ostali njegovi književni uzori. Uglavnom, *Prorok* je u Parizu počeo poprimati konture konačne verzije, s tim što ga je autor počeo prenositi na engleski jezik da bi se, nekoliko godina poslije povratka u SAD, ovo djelo pojavilo pred američkim izdavačem pod naslovom *The Prophet*. *Prorok* je pobudio ogroman interes svjetske čitalačke publike, doživljavajući prijevode na mnoge jezike svijeta u iznimno velikim tiražima. Vjerojatno najbolji poznavalac književnosti mahdžera, jordanski profesor Isa al-Nauri, navodi da je *Prorok* doživio desetine izdanja na engleskom jeziku, a s engleskog je preveden na pedesetak jezika (*Književnost mahdžera*, Kairo, 1977., izd. 3, str. 361). Na hrvatskom jeziku se 1985. godine pojavilo 4. izdanje, u prijevodu Marka Grčića (1. izd.: Biblioteka, Zagreb, 1977.).

Utjecaj Nietzschea na Džubrana prepoznatljiviji je u nekim drugim njegovim djelima nego u *Proroku*: neki tekstovi i u ovom izboru neodoljivo će asociirati čitaoca na Nietzschea, poput teksta *Sinovi moje majke*.

Drugo značajno »poznanstvo« u Parizu, pored onog s Nietzscheom, Džubran je sklopio s ranim engleskim romantičarem Williamom Blakeom, zahvaljujući francuskom kiparu Rodenu, kod kojega je Džubran uzimao satove likovne umjetnosti. Roden je, naime, otkrio velike sličnosti između dvojice pjesnika, pa je najavljivao da će svijet u Džubranu dobiti Blakea 20. stoljeća. To je potaklo Džubrana da bolje upozna stvaralaštvo engleskog pjesnika: s ushićenjem je otkrio da obojica vole pisati o neurbaniziranom, idiličnom prirodnom ambijentu, o tzv. običnom čovjeku u njemu, te da, u skladu s tim, obojica zagovaraju korištenje neklasicističke, slobodnije forme i jednostavnijeg jezika. Konačno, i jedan i drugi su brinuli o vlastitoj likovnoj opremi svojih djela. Čitaocu koji poznaje Blakeovo djelo neće biti teško da i u nekim lirskim zapisima koje donosimo u ovom izboru prepozna odjeke Blakeovih *Pjesama nevinosti* i *Pjesama iskustva*.

Realizirajući zahtjeve za slobodnijom umjetničkom formom u vlastitoj umjetničkoj produkciji, Džubran je, zajedno s Nesibom Aridom, Abu Madijem, Mihailom Nuajmom i Al-Rejhanijem, kao vodećim književnicima mahdžera, neslućeno obogatio arapsku književnu tradiciju. Ovi književnici su pisali strofičku poeziju s raznovrsnom rimom, prozu, drame, a sve su to značajne novine u arapskoj književnosti. Džubran je njegovao naročitu vrstu kraćih lirskih zapisa, poput ovih koje predstavljamo našim čitaocima u uvjerenju da je upravo u toj vrsti Džubran dosegao najviše domete. Nasuprot tome, njegova pripovjedačka proza uglavnom je ostala na nivou neuspjelih pokušaja. U vezi s tim, Nuajma dobro primjećuje da su Džubranovi junaci u pripovijetkama anemični propovjednici autorovih ideja čije djelanje je nemotivirano, psihološki

neosmišljeno i nije umjetnički uvjerljivo utkano u strukturu priča. Fabula takvih pripovijedaka je krajnje naivna. Izgleda da je Džubran bio svjestan toga, jer je odustao od pripovjedačke proze, pišući u zadnjem periodu života samo poeziju u prozi koja mu je donijela svjetsku slavu.

Za razliku od ostalih književnika mahdžera, Džubran je čvrsto, iskreno vjerovao u profetsku funkciju pjesnika, odnosno vjerovao je da mu je sudbina namijenila uzvišenu misiju posredovanja između božanskih sila i »običnih« ljudi, koje umjetnost treba oplemeniti. On vjeruje da je pjesnikova imaginacija neusporedivo razvijenija nego u drugih ljudi i da ona ima vrijednost sazajnog instrumenta, te da su zbog toga pjesnici pozvani da u poeziji objavljuju svoja imaginativna postignuća nedostupna »običnim« ljudima i onima koji spoznaju temelje na racionalnom. Nije moguće navesti sva mjesta izražavanja Džubranovog profetizma - ona su odviše česta i sasvim prepoznatljiva u ovom našem izboru. Uz to, valja napomenuti da su profetizam i bezmjerno povjerenje u spoznajnu vrijednost i mogućnosti imaginacije odveli Džubrana u jednu vrstu misticizma koji nije utemeljen religijski u strogom značenju, niti ga tako treba gledati, već ima draž snažnog poetskog nadahnuća uzdignutog na stupanj profetizma.

U skladu s uvjerenjem u svoju »poslaničku« misiju, a ne samo zbog opće želje umjetnika za što širim krugom čitalaca, Džubran je isticao nagon za pisanjem i na arapskom i na engleskom jeziku: ovaj drugi mu je pružao veće mogućnosti za poetsko-profetsko djelovanje. Zanimljivo je da je Džubran tijekom vremena sve rjeđe pisao na arapskom jeziku, da bi u zadnjem periodu života, prema Nuajminom navođenju u predgovoru Džubranovim *Sabranim djelima*, pisao samo na engleskom jeziku.

Pored već navedenog djela *The Prophet* (1923.), Džubran je na engleskom jeziku napisao slijedeća djela: *The Madman* (1918.), *The Forerunner* (1920.), *Sand and Foam* (1926.), *Jesus Son of Man* (1928.), *The Earth Gods* (1931.), *The Wanderer* (1932.) i *The Garden of the Prophet* (1933.). Sva ova djela književnici mahdžera su odmah prevodili na arapski jezik, pod nadzorom Džubrana, izuzimajući zadnja dva objavljena posthumno.

Na arapskom jeziku je napisao zbirke pripovijedaka *Nevjeste polja* (1906.), *Pobunjeni duhovi* (1908.) i *Slomljena krila* (1912.). Kratki lirski zapisi sabrani su u zbirkama *Suza i osmijeh* (1914.) i *Oluje* (1920.). Zatim, napisao je jednu dužu, visoko vrednovanu poemu pod naslovom *Procesije* (1919.), pored jedva pregršt drugih pjesama. U arapskom svijetu se često pojavljuje izbor iz Džubranovog stvaralaštva, pod naslovom *Čuda i rijetkosti* koji je uvršten i u njegova *Sabrana djela* (Bejrut, s.a.), pa se ponekad »prokrada« kao djelo autentičnog naslova. Istina je, međutim, da je egipatski izdavač »Maktaba al-Arab« 1923. godine pod tim naslovom prvi put objavio izbor iz Džubranovih djela pisanih na arapskom i engleskom jeziku, a najveći broj tekstova uzet je iz djela *Suza i osmijeh* i *Oluje*. Iako se djelo pojavilo za Džubranova života, autor nije imao nikakvog udjela ni u izboru ni u naslovljavanju knjige.

Što se tiče našeg izbora, prvi dio zbirke, zaključno s tekstom *Pjesnik*, uzeli smo iz Džubranovog djela *Oluje*, a drugi dio iz navedenog arapskog izbora pod naslovom *Čuda i rijetkosti*. Naš je naslov *Mirini plodovi duše*.

Na kraju, ne tražeći opravdanje za eventualne propuste u prijevodu, moramo reći da je prevodilac Džubranovih djela s arapskog jezika suočen s poteškoćama većim nego pri prevođenju drugih, možda i većine drugih, arapskih književnika. Osnovni problem počiva u karakterističnom Džubranovom stilu kojim se u arapskom svijetu izdvojio u briljantnog stilistu. Parabolično izražavanje,

neuobičajeno česta upotreba starih semitskih figura pod utjecajem *Biblije* i *Kur'ana*, briga za optimalnim korištenjem izuzetno bogate arapske leksike, povremena iskazivanje Džubrana kao slikara u proznim lirskim zapisima - to su samo neki elementi koji su u modernoj arapskoj književnosti stvorili pojam »Džubranov stil« kome su, kao stilskom obrascu, težile generacije književnika. Prevođenje djela s takvim odlikama, na jezik »veoma različit« od arapskog, zahtijeva dodatne napore, ali se nadamo da smo uspjeli prenijeti barem dio ljepote koju imaju izvornici.

Prevođenje klasične arapske poezije, kao i moderne stvorene u duhu klasicizma, ili u skladu s normama tradicionalne (normativne) arapske poetike, za svakog prevodioca predstavlja izuzetno težak zadatak. Štoviše, postavlja se pitanje koliko je uopće moguće prevođenje te poezije u uobičajenom značenju riječi, ili je, možda, uputnije akcentirati prenošenje »atmosfere« pjesme. Gotovo nesavladiv problem proizlazi iz činjenice da je ova poezija u najvećoj mogućoj mjeri usmjerena na imanentnu temu jezika, da njena ljepota počiva u neslućenoj eleganciji i discipliniranoj raskoši forme dovedene skoro do savršenstva. Zbog toga su arabisti, često, a prvenstveno u filološkim studijama, pribjegavali proznom prevođenju ove poezije, odnosno prenošenju samo njenog sadržaja, tako da je u ovoj vrsti prevoda neprepoznatljiva, lišena onog što je najbitnije u njoj.

Libanski književnik Halil Džubran (1883.-1931.) pripada modernoj arapskoj književnosti i poznat je kao veliki borac protiv klasicizma u njoj, borac protiv filotehničke poezije koja je u njegovo vrijeme bila dominantna u arapskoj književnosti. U Džubranovom stvaralaštvu ne prevladava poezija, ali valja naglasiti da je relativno mali broj njegovih pjesama visoko vrednovan u arapskoj književnoj tradiciji. Isto tako, i u ovom kontekstu, mora se reći da je njegova poezija, u poetičkom smislu, često bliska arapskoj književnoj tradiciji,

točnije jednoj posebnoj pjesničkoj vrsti, *muveššehu*, koji je nastao i bio vrlo njegovan u književnosti muslimanske Španjolske (u literaturi poznata kao »andaluzijska književnost«). Forma muveššeha prenesena je iz muslimanske Španjolske i na arapski Istok gdje je i danas veoma omiljena. Džubran je veći dio pjesama napisao u složenoj formi muveššeha. Muveššeh predstavlja veliko dostignuće klasične arapske poezije za koju je karakteristična monorima i stroga metrička organiziranost. Kao hibridna forma, muveššeh promovira *strofičku* poeziju čije su odlike raznovrsnost rime i metra, tzv. običan, razumljiv jezik i, nadasve, melodičnost. U funkciji naglašene melodičnosti muveššeha je refren koji većinu znanstvenika upućuje na to da je bio namijenjen prvenstveno pjevačkom izvođenju. (Istina je da se mnoge Džubranove pjesme, neke i iz ovog izbora, danas mogu čuti s kazeta poznatih arapskih pjevača.)

U klasičnoj formi muveššeha Džubran je napisao svoju čuvenu poemu *Procesije* (Al-Mawakib, 1919.). Formalne osobine ove poeme sadržane su u tome što se rima prve strofe »provlači« kroz cijelu pjesmu, odnosno jedinstvena je za svaku strofu kojom počinje nova »tematska cjelina«, odvojena od prethodne najvećim proredom (u izvorniku je to *raija*, tj. pjesma koja se rimuje na »r^o«). Međutim, poslije te strofe uvijek slijedi druga s drukčijom rimom i, najzad, u ovoj formi neizbježni refren koji također ima vlastitu rimu. U skladu sa zakonima arapske (kvantitativne) metrike, u ovoj pjesmi strofe s jedinstvenom rimom imaju jedinstven metar sačinjen od točno određenog broja stopa na osnovu smjenjivanja dugih i kratkih slogova, prema utvrđenom obrascu. Ostale strofe i refren imaju drugi metar. Jedan stih (*bejt*) sačinjavaju dva polustiha koji se pišu jedan pored drugog, u horizontali. Zbog tehničkih razloga i zbog neprimjerenosti našoj književnoj tradiciji, u prijevodu smo ovu strukturu vizualno isticali tako što smo dva polustiha izvornika pisali u formi distiha.

Ostale Džubranove pjesme u ovom izboru nemaju tako složenu formu, ali su i za njih karakteristični raznovrstan metar i rima. Prvi i snažan utisak koji ostavljaju sve ove pjesme kada se čitaju na arapskom jeziku je izuzetna melodičnost i ritmičnost, tako da nam se čini kako Džubranove pjesme zahtijevaju glasno čitanje.

Što se tiče našeg prijevoda, svjesni smo manjkavosti uvjetovanih briljantnom formom izvornika, posebno nemogućnošću dosljednog prenošenja njihovog metričkog sistema. Ne pravdajući se, vjerujemo da nije moguće u prijevodu postići eleganciju forme i bogatstvo jezika koje imaju izvornici. Težili smo, ipak, da u granicama vlastitih mogućnosti, sačuvamo formalne osobine izvornika kako bi prijevod svojim ritmom, rimom i podjelom na strofe ostavljao utisak *blizak* utisku što ga ostavljaju pjesme kada se čitaju u originalu. Čini nam se da je beznadežno, na žalost, očekivati identične »efekte« prevedene i originalne Džubranove poezije, ali ovom dobronamjernom poslu ne bismo ni pristupili da se ne nadamo makar djelomičnom uspjehu u prenošenju njene vrijednosti. Ograničenja u tome postavljaju, s jedne strane, raskošna i prevodiocu nedostižna ljepota forme izvornika, i - s druge strane - prevodiočeve individualne sposobnosti da »doživi« pjesmu i prenese je u drugi jezik, čak u drukčiju tradiciju.

E. D.